

જૈન શિક્ષાવલ્લી : બેણી ત્રીચ : પ્રથમ ત્રીજી

શક્તિનો સ્રોત

લેખક :

સાહિત્યચારિણિ ચનાવધાની પંડિત
શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી શાહ

પ્રકાશક :

જૈન સાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર
મુંબઈ ૯.

મૂલ્ય : પચાસ નવા પૈસા

શ્રી જિનદેવદર્શન.

(વિધિ, હેતુ, વિવેચન સહિત.)

(મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજીની સહાયતાથી)

સંગોજક

રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ

વકીલ, હાઇકોર્ટ બી. એ. એલ એલ. બી.

(પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.)

પ્રકાશક—મેઘજી હીરજી બુટસેલર પાયધુની—મુંબઈ

ચીર સંવત્ ૨૪૫૦

ખ. સ. ૧૯૨૪

(સંગોજકને સર્વ હક્ક સ્વાધીન.)

બાવનગર—ધી આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ
સહજુભાઈએ છાપ્યું.

દ્વિતીયાવૃત્તિ.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૬-૦

જિનેન્દ્રપૂજા ગુણર્થપાસ્તિ યત્વાનુકંપા શુભપાત્રદાનં ।

ગુણાનુરાગઃ શ્રુતિરાગમસ્ય ગૃજન્મવૃક્ષસ્ય ફલોન્યમૂનિ ॥

આ નરજન્મરૂપી વૃક્ષનાં ફલો જિનેન્દ્રની પૂજા, ગુરૂની સેવા, સર્વ જીવોપર દયા, શુભાત્રે દાન, ગુણોનો અનુરાગ, અને શ્રુત એટલે આગમ પર પ્રીતિ એ છે.

પાપં લુંપતિ દુર્ગતિં દલયતિ વ્યાપાદયત્યાપદં

પુણ્યં સંચિનુતે શ્રિયં વિતનુતે પુષ્ણાતિ નીરોગતામ્ ।

સૌભાગ્યં વિદધાતિ પાદ્મવયતિ પ્રીતિં પ્રસુતે યથાઃ

સ્વર્ગં ચક્ષ્વતિ નિર્વૃત્તિં ચ સ્વચત્યર્ચાર્હતાં નિર્મિતા ॥—સિદ્ધપ્રકરણ.

શ્રી અરિહંતોની પૂજા પાપનો લોપ કરે છે, દુર્ગતિને દણી નાંખે છે, આપદનો નાશ કરે છે, પુણ્યને એકઠું કરે છે. શ્રીને વધારે છે, આરોગ્યતાથી પવિત્ર કરે છે, સૌભાગ્યને આપે છે, પ્રીતિને ખીલાવે છે, યથાને ઉત્પન્ન કરે છે, સ્વર્ગને આપે છે અને છેવટે મોક્ષની રચના કરે છે.

તે જન્મભાજઃ ક્ષલુ જીવલોકે યેષાં મનો ધ્યાયતિ મહનાયમ્ ।

વાણી ગુણાન્ સ્તૌતિ કથાં શ્રુણોતિ શ્રોત્રદ્વયં તે ભવમુત્તરન્તિ

જેઓનું મન અરિહંત ભગવાનનું ધ્યાન કરે છે, જેની વાણી તેમના ગુણોનું સ્તવન કરે છે અને જેના બે કાન તેમની કથા સાંભળે છે તેમનોજ, ખરેખર આ જીવલોકમાં લીધેલો જન્મ સાર્થક છે અને તેઓજ સંસારને ઉતરી જશે.

અનુક્રમણિકા.

નંબર.	પૃષ્ઠ.	નંબર.	પૃષ્ઠ.
નિવેદન.		૧૫ દેવવંદનનો હેતુ	૨૦
પ્રભુમંદિરે પ્રભુતાપ્રાપ્તિ.		૧૬ આરદંત અને સિદ્ધદેવ.	૨૦
બીજી આયુત્તિ-પ્રકાશકર્તુ નિવેદન		માં દેર	૨૦
વિશેષ પ્રસ્તાવ.		૧૭ અરિદંતનો વ્યુત્પત્તિ	૨૧
જિનદેવ દર્શન.		અર્થ	૨૧
૧ મંગલાચરણ	૧	૧૮ નિર્ણયે અરિદંત	૨૨
૨ પ્રથમ ચતુષ્થય	૧	૧૯ દેવપૂજા પ્રત્યે મનને	૨૨
૩ વીતરાગ મૂર્તિ કેવી છે ?	૨	ઉપદેશ	૨૩
૪ વિગમનો પ્રસ્તાવ	૩	૨૦ જપપૂજા	૨૪
૫ દર્શનથી લાભ	૪	૨૧ નિર્ણયે વીરપ્રભુ	૨૫
૬ ચૈત્ય શબ્દનો અર્થ	૪	૨૨ 'વીર' એ પ્રભુના	૨૫
૭ દેવદર્શન સમર્પણ છે	૫	નામનાં અર્થ	૨૫
૮ સદેવનો અર્થ	૬	૨૩ ખીનનાં નામનાં અર્થ	૨૭
૯ મંદિરમાં લાસનું વાતા-		૨૪ પ્રભુનાં નામ તથા	૨૭
વરણ	૭	કથાનું ફલ	૨૭
૧૦ દર્શનવખતે વાતાવરણ		૨૫ સ્થાપના-ગિનપૂજા	૨૮
કેટું હોવું જોઈએ ?	૮	૨૬ દ્રવ્યપૂજા	૩૦
૧૧ અધ્યાત્મિકી દર્શનધન	૮	૨૭ ભાવપૂજા	૩૦
૧૨ દર્શન દરનારમાં યાન		૨૮ કોઈ ભવે દર્શન સત્યરી-	૩૧
કેટલું જોઈએ ?	૧૦	તે થયું છે ?	૩૧
૧૩ મનની શુદ્ધિ અને જો-		૨૯ દેવના શુભ	૩૪
કામતા	૧૧	૩૦ આક પ્રાતિકામ	૩૪
૧૪ દેવવંદન	૧૬	૩૧ દરેક પ્રાતિકામ પર	૩૫
		ભાવના	૩૫

નંબર.	પૃષ્ઠ	નંબર.	પૃષ્ઠ
૨૨	પ્રથમ અંગેક વસ્તુ પ્રાપ્તિ- દાર્પણર ભાવના	૫૩	અગ્નિપ્રકાર
૨૩	મીઠા પાણ્યપ્રાપ્તિ- દાર્પણર ભાવના	૫૪	દિવિદેશ
૨૪	મીઠા વિના પાણિ- દાર્પણર ભાવના	૫૫	ભાવમદ
૨૫	મેઘમા મામર પ્રાપ્તિ- ર્પણર ભાવના	૫૬	વદના
૨૬	પાંગમા સિંદામન પ્રાપ્તિ- દાર્પણર ભાવના	૫૭	પ્રજ્ઞાપાન
૨૭	ઘડી ભાગંડલ પ્રાપ્તિદાર્પણ- ર ભાવના	૫૮	નમસ્કાર
૨૮	સાતમા દેવદુંદુભિ પ્રાપ્તિ- દાર્પણર ભાવના	૫૯	નવમાર પ્રમુખ નવ મનો
૨૯	આઠમા જગત્પ્રાપ્તિ- દાર્પણર ભાવના	૬૦	આશાનના
૩૦	ચાર અતિશય	૬૧	અનિધિથી કરનું નેના કર- નાં ન કરનું સારું ?
૩૧	તીર્થકરની વાણીના ૩૫ ગુણ	૬૨	અશ્વિનક એટલે સાથીઓ ૭૦
૩૨	તીર્થકરના ૩૪ અતિશય	૬૩	પૂજન
૩૩	સિદ્ધનું સ્વરૂપ	૬૪	અષ્ટપ્રકારી પૂજન ભાવના ૭૩
૩૪	વિધિની જરૂર	૬૫	ભાવપૂજનનું વિશેષ સ્વરૂપ
૩૫	અંગશુદ્ધિ	૬૬	પૂજનો પ્રસ્તાવ
૩૬	દશત્રિક	૬૭	સ્તુતિનો પ્રકાર
		૬૮	એત્યવંદન અને તેના પ્રકાર
		૬૯	જઘન્ય એત્યવંદનનું વિ- શેષ સ્વરૂપ
		૭૦	ક્રમના હેતુસાથે સૂત્રો
		૭૧	પરિશિષ્ટ

નિવેદન.

શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનનાં દર્શન. વંદન, સ્તુતિ, પૂજા, આદિ સત્ય વિધિપૂર્વક તેના હેતુ સાથે લખવાની ઇચ્છા રહેતી હતી. ઇચ્છાને માર્ગ મળવાને યોગ્ય નિમિત્તમૂલ સાધનો મળે ત્યારે ઇચ્છા ફલીગૂલ થાય છે. મુનિશ્રી આરિયવિજયજીની પાસે દુઃખી અને અપૂર્ણ નોદસ હતી તે તેમણે મને આપી, અને તેને વિસ્તારવાનું કાર્ય પણ શોધ્યું. આથી પૂર્વેની ઇચ્છા ગતિમાન થઈ, અને તેના ફલરૂપે આની સાથે જે લખીને જૈનમંત્ર સન્મુખ ધરવામાં આવ્યું છે તે કરી ચકાયું.

આ કૃતિમાં દેવવંદન ભાષ્યનો મુખ્યપણે આધાર લેવામાં આવ્યો છે, પરંતુ મોટા ચૈત્યવંદનમાં જે ચત્રો આદિ વિસ્તારમાં જોલવામાં આવે છે, તેના ઉપયોગ આમાં કરવામાં આવ્યો નથી, અને તેની ગણાંદા નાના ચૈત્યવંદન સુધી રાખવામાં આવી છે, કારણ કે તેજ સર્વત્ર વિશેષ પ્રચારમાં છે. ભાષ્ય મિત્રાય કલ્યાણમંદિર અને ભક્તામર સ્તોત્રો, શ્રી આનંદધનજી ચૈત્રીશી, શ્રી દેવચંદ્રજી ચૈત્રીશી આદિ પુસ્તકોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે. આથી તે સર્વનો ઉપહાર થયો છે.

આ પુસ્તકમાં વિષય શ્રી જિન ભગવાનનાં દર્શન કયા પ્રકારે કરવાં તે છે, અને તે દરેક જૈનને દંમેદાં પ્રથમ આવશ્યકરૂપે છે, તેથી દરેક જૈનને ઉપયોગી આ ગ્રંથિકા છે. આમાં દર્શનની વિધિ હેતુસહિત ખતાવવામાં આવી છે. પૂર્વાચાર્યોએ જે વિધિ દરેક ક્ષિપાની ખતાવી છે, તે સર્વથા સહેતુક છે; આજઠાંસ વિધિનો વ્યવહાર જોવામાં આવે છે, તેની સાથે તે વિધિ પરંપરાના કારણે તેમજ શિષ્ટ-જનો ધણી કાસથી આવરતા આવ્યા છે તે કારણે સ્વીકાર કરવા-આદ-

રવા થોઅ છે, એટલુંજ નહિ. પરંતુ તેની સાથે તે વિધિ આચરવાના શુભ આશયો, હેતુઓ, કારણો હમેશાં હોય છે; તે હેતુ લક્ષમાં રાખી વિધિનું આચરવું થાય તો વિશેષ કલ્યાણકારી નીવડે છે. આથી વ્યવહાર અને નિશ્ચય નય યત્નેને સમાન-યોગ્ય આદર આપી શકાય છે, અને તેથી શુદ્ધતા તરફ ધીમે ધીમે એક શ્રેણીથી બીજી તેનાથી ઉત્તમ શ્રેણી તરફ જઈ શકાય છે.

આ વાત ધ્યાનમાં રાખી શ્રી જિન ભગવાનના અતિશયો અને પ્રાતિહાર્યોમાં જે જે ભાવના ભાવી શકાય તેમ છે તે તે ભાવના, જે દર્શન-વંદનનો વિધિ છે તેના હેતુઓ, અને દેવવંદનમાં જે સૂત્રોનો ક્રમ આપેલ છે તે ક્રમનો જે મૂલ આશય હોઈ શકે તે આપેલ છે, અને સાથે શ્રી જિનપૂજનનું સામાન્ય સ્વરૂપ પણ સમજાવેલ છે. આ સંબંધે મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજીએ જે અમૂલ્ય સહાય આપી છે તેને માટે આ લેખક તેમનો અતિ ઉપકાર માને છે. અને વિશાલ વાંચનથી સ્થિતપ્રજ્ઞ રા. રા. અમરચંદ ઘેલાભાઈ (ભાવનગરવાળા.) એ આ પુસ્તક આપું અવલોકી જે જે સૂચનાઓ કરી છે, તેને માટે તેમનો પણ આભાર સ્વીકારે છે.

ભાષા બહુ સરલ, સામાન્યજન અને વિદ્યાર્થી વર્ગથી સમજી શકાય તેવી રાખવા પ્રયત્ન કર્યો છે. તેથી જ્યાં જ્યાં દેવવંદન ભાષ્ય અગર ત્રણ ભાષ્ય શિખવવામાં કે અભ્યાસક્રમમાં રાખે છે-જેવી રીતે શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક પરીક્ષા, શેઠ ઉત્તમચંદ જૈન શ્રી ધાર્મિક પરીક્ષા (દાલ જોળખાતી જૈન શ્વેનામ્બર કુન્દર-સ ધાર્મિક ઈનામી પરીક્ષા), જૈન પાઠશાળાઓ વગેરે-ત્યાં ત્યાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે એમ આ લેખક નમ્રપણે આશા રાખે છે, અને તેમ મયે તેનો શ્રમ વિશેષ ફૂટાર્થ થશે.

આ પુસ્તકને દલુપજી વિશેષ વિસ્તારવાની જરૂર રહે છે. ખતાં દાલતો બીજા સંગેજાને લખતે, તથા તેને જેમ બને તેમ જલદી જલ્દાર પાડવાની તાકીદોથી ઘોડું પજી મુદ્દાસર જે લાગ્યું ને સરથ શાપામાં રલુ કર્યું છે.

હેવંટ આ પુસ્તક લખતાં જે કંઈ દોષ, અસત્ય કથન આદિ થયું હોય તો તે સંબંધે "તન્મિપ્પા હુચ્છતં મુણ્ણ, નિન્તિતં મન્નસાન્યયા" માગી લખ વિદ્વાનોને વિનંતિ કરીશ કે તે સર્વ મને લખવામાં કે જાણવામાં આવશે, તો સુયોગે બીજી આરુત્તિ થાય તો તેમાં મોઝ અનુસરણ કરવાનું કદી બહીશ નહિ.

ગ્રેડ ગોકુલભાઈ મુલચંદ }
જેન રેડકંડસ હોરેલ }
પરેલ, મુ. ગ્રં. }
૨૪. ૯ ૧૯૧૦.

જિનચરણોપાસક,
મોહનલાલ દ. દેશાઈના
જયજિનેન્દ.

સાવલેપં વિહાયેવ સ્મૃદ્ધિમાન્ સદુપાસકઃ ।

મક્ષિર્ધં જિનં સ્તૌતિ ય એવ જગદુત્તમઃ । —ઉપદેશપ્રાસાદ.

ઉત્તમ પુરુષોનો ઉપાસક મધુદિવાળો જે આવક ગર્વને તજી
બક્તિપૂર્વક જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરે છે તે જગતમાં ઉત્તમ ગણાય છે.

(પ્રભુમંદિરે પ્રભુતા પ્રાપ્તિ.)

આવો-પ્રભુના મંદિરે, દેવનું પૂજન કરીએ,
સ્થિર મને હૃદયો હૃદયસિએ,
ભાવનાથી સમતાનાં દીપ્તગાન ગાઇએ,
તક્ષીન થઇ જગત્ સર્વને ભૂલીએ.

ભુઓ !-ઓઝમ્ભ ભયાં અમીઝરણાં પ્રભુશીરે વહે છે,
ઝળદળતું જ્યોતિઃસ્વરૂપ વ્યાપ થાય છે,
દ્વિગન્તમાં પ્રસરે છે,
અંધકાર વિદારે છે.

ભૌતિક લોચનો દિવ્ય થઇ તેનું બીતર દર્શન કરે છે,
એકતા-અનેકતા, જડત્વ-જીવત્વ સર્વમાં
સમતા નિદાળે છે,-
નિરપેક્ષતા પિગળે છે.

*

*

*

આશો ! આપણે સમતાનાં શાંતિદાયક ગાન કરીએ;

૧.*

કલ્પતરૂની લતા, પ્રેમમય જનની તું મા,
હિરે લઇ અમ બાળ, અમીનાં દૂધડલાં પા.
પ્રભુ રહિત જે દોષ રાગ ને દોષજ બંને
તેનાથી અતિદૂર કરે અમ બાલકડાંને.

૮૧.

બુદ્ધાવો પારણીએ, પ્રેમે બુદ્ધાવો !

હાલરડાંથી ધૂન મચાવો-બુદ્ધાવો.

કોમળ આશાથી ભર્યાં, શિશુ અમ હૃદયો માત !
પ્રશાન્ત ભાવ ભરી કરો, સ્થાયી સંસ્કૃત ગત્ય.

સ્ખલના થઇ કંઇ તો ધાવો,

અધઃપાતમાંથી બચાવો,

સુમાર્ગે ચડાવો,

કંઇ ન્યોતિ બતાવો, પારણીએ બિછાવો-બુદ્ધાવો.

*

*

*

ગાન સાંભળી સ્વીકારી સમતામાતા પધાર્યાં,

અમી દુધડલાં પાયાં, રોમ રોમ પ્રસરાવ્યાં;

રાગ દ્વેષ-ને મોહ વિદ્યાર્યાં;

દર્શન પ્રગટ્યું, જ્ઞાન ન્યોતિ વિસ્તરી,

આત્મસ્વરૂપ જાગ્યું, શક્તિ સ્ફુરણ થઇ,

આત્મગુણુધાતકે કર્મ ફેડી અંતરનો પ્રભું પ્રભુતામય થયો,

દેવદુઃખિ ગાળ્યાં,

દેવવિલયે આનંદધન-પરમાત્મા-સિદ્ધ બન્યો.

ભેરવી. અરે કોઇ આવો, પિયાને મનાવો. એ રાહ.

(તેનું દષ્ટાન્ત કહે છે)-જેટલો પ્રકાશ લોકમાં એકલો ચંદ્ર આપે છે, તેટલો સમગ્ર તારાસમૂહ શું આપે છે ?

આ ચોવીશ તીર્થકરોના સ્તવ રૂપે પ્રાચીન સૂત્ર ' લોગસ્મ ' છે. તેમાં ચોવીશ તીર્થકરોનાં નામ છે અને તે માટે તેના યથાર્થ ઉત્તમ વિશેષણ છે, તે દરેક વિશેષણમાં અતિ ગંભીર અને મનનીય અર્થ રહેલો છે. (આ માટે જુઓ આવશ્યક સૂત્ર-નિયુક્તિ ને બાહ્યમાંનું ખીજું ચતુર્વિંશતિ સ્તવાધ્યયન. પૃ. ૪૯૦-૫૧૦ તથા ચૈત્યવંદન મહાબાહ્ય).

આ ખીજા આવશ્યકને ' ચૈત્યવંદન '—' દેવવંદન ' કહેવામાં આવે છે. દરેક દર્શનમાં પોતાના મટેવને વંદન કરવાનું, તેની પ્રાર્થના કરવાનું—' ઉપાસના ' કરવાનું કહ્યું છે. આ તત્ત્વ અતિ જરૂરનું છે. બુદ્ધિનો સ્વભાવ એવો છે કે અતિશય તર્ક વિતર્ક કરવા, અને તેવા તર્ક વિતર્ક કરવાથી આત્મતત્ત્વ આંતરમાં સ્થિર થતું નથી. અનેક શંકા અને સમસ્યાનોની જાગમાં બુદ્ધિ ગુંચવાઇ જાય છે, અને અનેક સંપ્રદાય, મત આદિ જોઇ એકે ઉપર વિશ્વાસ કરતી નથી. એવા વિલેપ-દોષને ઓળખાને અર્થે અબ્યારીએ-મુમુક્ષુએ ઉપાસનાનો-મજનનો-દેવવંદનનો માખપ કરવો પડે. કાંઇ એક દાટને માની તેના અર્ચનનો સમગ્ર વિધિ માર્ગ મને ગુરુમુખે-શાસ્ત્રથી પ્રાપ્ત કરવો પડે. (જિનદેવદર્શન-વંદનની વિધિ આ પુસ્તકમાં આપેલ છે.) એવા વિધિમાત્રમાં તે તે દેવની ઉપાસનાની રચના એવી રીતે કરેલી પ્રતીત થશે કે બાજા પ્રદેશમાં તે વનું સ્થાપન અર્ચન કરવા ઉપરાંત તે દેવની આંતરમાખના સ્પષ્ટ રીતે ધ્યયન, આચનો આંતરમાં પ્રવિચાર થાય અને ઉપાસક ઉપાસનું કરમ-એકાંતર પ્લાન રહે. આવશ્યક-નિભકર્મ આદિ ક્રિયાઓથી કરમ મળતો નાથ થાય છે, તેમ દેવવંદનાદિ ઉપાસના ક્રિયાથી વિલેપનો મુક્ત થાય છે. ક્રિયાઓનો આચાર કરને કરને જેમ બુદ્ધિ સનેજ થઈ

એના એજ ક્રમ માર્ગમાં પરમાર્થની ભાવનાનો આશય ઉપજાવતી થાય છે. તેમ ઉપાસનામાં એકાગ્રતા પામતું અંતઃકરણ પરમાર્થભાવનામાં સ્થિર રહી તન્મયતા પાળવાને પણ સમર્થ થાય છે. ક્રિયા-કર્મનો પરિપાક જ્ઞાન છે, ઉપાસનાનો પરિપાક તન્મયતા છે. ક્રિયા-કર્મનો જેમ જેમ પરિપાક થાય છે, તેમ તેમ તે સક્રમતાનો અસ્ત થાય છે, તે નિષ્ક્રમ આચારમાત્રજ અવશેષ રહે છે; નિષ્ક્રમ કર્મનો પરિપાક થતાં કર્મમાર્ગની અસારતા સમજાય છે અને ઉપાસનાની તન્મયતામાં રક્ષા આવે છે; ઉપાસનાનો પરિપાક થતાં સક્રમતા રહિત તન્મયતા સિદ્ધ થાય છે, ક્ષિ બદ્ધના સંવર્ત ઉપાસ્ત્રનું જ્ઞાન રહે છે. વિપાસનજ્ઞ મનુષ્યોને સ્વ સ્વ વિષયનું સર્વદા દર્શન સ્મરણ સદજસિદ્ધ હોય છે, તેમ ઉપાસકોને ઉપાસ્ત્રનું સદજસિદ્ધ જ્ઞાન સર્વદા રહે છે.”

“વર્તમાન સમયમાં પાશ્ચાત્ય સંસર્ગોએ આપણી સ્થિતિ, રીતિ, રહેણી-કરણીમાં અનેક વિકાર ઉપજાવ્યા છે—તે એટલે સુધી કે દેટલાક તો જાણે સ્વભાવસિદ્ધ હોય તેવા અનિવાર્ય યથ પજા છે. એવે પ્રસંગે આવા ક્રિયામાર્ગનો આશ્રય કેમ થઈ શકે? એવી શંકા સહેજે થવાનો સંભવ છે. પણ ક્રિયામાર્ગના અનુયાયીને એટલું સમજવું પડે કે ક્રિયાનો આશ્રય કરવામાં મુખ્ય હેતુ શ્રદ્ધા છે, અંતઃકરણના મલનો જેનાથી નાશ થાય છે તે શ્રદ્ધા છે. ક્રિયા-કર્મનો અતિશય આડંબર કે વિસ્તાર ઈષ્ટ નથી, જેટલું થઈ શકે તેટલું જ સ્વીકારવું અને તેને શ્રદ્ધાથી અને નિયમથી વચાર્ય રીતે પાળવું. દેશ કાલ વિચારી સ્વશક્તિ અનુસાર નિયમ લેવો, પણ તેમાં અશ્રદ્ધા કરવી નહિ અને તેનો જે નિમમિત્ત સમય રાખ્યો હોય તેમાં વિક્ષેપ થવા દેવો નહિ.

હેબ્ટે નીચેનાં વીર-પ્રવચનો સંપૂર્ણ રીતે અવધારવાનું મુદ્દ વાંચકોને વિનવી તથા વીરસંતાન તરીકેનું ગીત ગાઇ:—

પુરિસા ! સચમેવ સમભિજાણાહિ ।

સચસ્સ આણાએ સે ઉવદ્ધિએ મેહાવી મારં તરહ ॥—આચારાંગ.

—હે પુરુષો ! સત્યનું સમભિજ્ઞાન-પરિજ્ઞાન કરો. સત્યની આસા પરજ ઉમેલો બુદ્ધિશાળી મૃત્યુને તરી જાય છે.

પગડં સચંમિ ધિત્તિ કુવ્વહ ! એત્યો વરણ

મેહાવી સચ્ચં પાવકમ્મં ઝોસહ ॥—આચારાંગ.

અર્થ:—પ્રકટરૂપે સત્યપર ધૃતિ-સ્થિરતા કર. એ રીતે વર્તતો એટલે સત્યનિરત મેહાવી-બુદ્ધિશાળી સર્વ પાપકર્મોને આળી મૂકે છે.

[પહાડી ગઝલ—અમે તો કઠિયાવાડી.....એ લયમાં]

અમે મહાવીરનાં બાલક અલિંસાના ઉપાસી,

ધુરંધર સુરિનાં બોલેલ નતવોના અબ્યાસી.

ગિરિ એકાન્ત પ્રદેશ, ગગનગુંબી જિનમંદિરો;

રાત્રુનંદ્ય અર્ધુદ, સપેતરાખરે સોમતાં.

નિરાળે પદ્મામ્બે શાન્ત ચીતરાગ ધ્યાની,

લીલાં તેનાં રાગજી અવલંબને ગિતા કરાની ?

નિશ્ચ અમારો દેશ, રાત્રુ છવો અગ જન્મજ્યા;

કાઠગી ના કપેશ, રાગદમયી જ્ય રાત્રુજ્યા.

અનંત ગીર જમ્યાનુ જગમાં ગંગી છે નેને જગાની,

મગજ, જ્ઞાન દીપ્ત ને, મગલ ગારિય લાગી.

મ: વં સર્વિ ગદ ૧૭-૧૬૮૦ }
૬ મગજ-૧૭૦૦, મુદ્રિત: }

ચીતરાગ ગરબજ
નાદનસાદી દલીગદ દેશાઈ.

શ્રી જિનદેવદર્શન.

૧. મંગલાચરણ.

તુમ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ !

તુમ્યં નમઃ ક્ષિતિતલામલમૂષણાય ।

તુમ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય

તુમ્યં નમો જિન ! ભવોદાધિશોષણાય ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે નાથ ! ત્રણ ભુવનની પીઠા હરનાર એવા આપને નમસ્કાર હો ! તથા પૃથ્વીતલને વિષે નિર્મલ અલંકારરૂપ એવા આપને નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગતના પ્રભુ એવા આપને નમસ્કાર હો ! તથા હે શ્રી વીતરાગ ! સંસારરૂપ સંસુદ્રત શોષણ કરનારા એવા આપને નમસ્કાર હો !

૨. પ્રમંથચતુષ્ટય.

અહીં વિષય દેવવંદન છે, તેના અધિકારી આત્માર્થીજનો છે. અંથતું પ્રયોજન અધિકારી એવા આત્માર્થીને આ દેવવંદનના વિષયનો અર્થબોધ થવાથી ઉપકારરૂપ થશે તે છે અને પ્રમંથ એ છે કે આજકાલ દેવવંદનનું ખરૂં રહસ્ય દેખવામાં આવતું નથી.

૩. મૂર્તિ કેવી છે ?

જે શ્રી જિનભગવાનનાં દર્શન આપણને પરમ પવિત્ર કરે છે તેની મૂર્તિ-વીતરાગમુદ્રા કેવી છે? તેનાં ઉત્તરમાં શ્રી આનંદધનજી કહે છે:—

અમીય ભરી મૂરતી રચીરે, ઉપમા ન ઘટે કોય;
શાંત સુધારસ ઝીલતી રે, નિરખત તૃપ્તિ ન હોય;
વિમલજિનં ! દીઠા લોયણ આજ.

વિશેષાર્થ—પરમાત્માની મૂર્તિના સ્વરૂપનું વિશેષ વર્ણન એક મુખે કેટલું કરી શકું? તોપણ અહ્યમાં બહુ કહીશ. જગત્માં અમૃતસમાન પ્રશંસાપાત્ર કોઈ વસ્તુ નથી, તેથી નિઃકેવલ અમૃતમયજ જેમ કોઈએ રચી હોય તેમ આપના મૂર્તિ સ્વાભાવિક તેવી રચાયેલી છે. જગત્માં એવો કોઈ પદાર્થ નથી કે જેનો ઉપમા આપની મૂર્તિને આપી શકાય; અહીં જે મૂર્તિને અમીયભરી કહી છે, તે માત્ર વચનવ્યાપાર કરવારૂપ ઉપમા કહી છે; પરંતુ પ્રભુની મૂર્તિ તો રાગદ્વેષના અભાવથી પરમ શાંતરૂપ અમૃતરસમાંજ ઝીલી રહી છે, જાગે મૂર્તિમાન શાંતરસ દ્રવતો હોય, તેવી મૂર્તિ છે. વળી અમૃતોપમા પણ ઘટતી નથી, કારણકે અમૃતથી તો માત્ર અંગો-પાંગ અજર થવાય છે, અને પ્રભુમૂર્તિના શાંતરસથી આત્મા જન્મમરણરહિત થાય છે. તેથી પ્રભુની મૂર્તિને નિરખતાં નિરખતાં મારાં ચક્ષુને, દર્શનનો ઇચ્છાને, અને હૃદયનેત્રને તૃપ્તિ થતી નથી. —શ્રી જ્ઞાનસારકૃત ખાલાવખોધમાંથી.

૪. પ્રસ્તાવ.

પ્રભુદર્શન એ ધર્મક્રિયા છે, અને ધર્મ વગર અર્થ આ કામ સાધી શકાય તેમ નથી. એક સુભાષિત છે કે:—

त्रिवर्गसंसाधनमंतरेण पशोरिवायुर्विफलं नरस्य ।

તત્રાપિ ધર્મે પ્રવરં વદન્તિ ને તં વિના યદ્વતોઽર્થકામૌ ।

અર્થ—ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણવર્ગ સાધ્યાવિન પુરૂષનું આયુષ્ય પશુના આયુષ્યની પેઠે નિષ્ફળ સમજવું તેમાં પણ ધર્મ સર્વોત્તમ કહેવાય છે; કારણ કે તે વિના અથ અને કામની સિદ્ધિ નથી.

આ ઉપરથી સમજાશે કે આપણે અર્થલાભ તથા કામેચ્છા વ્યવહાર માટે પરિપૂર્ણ કરીએ; પરંતુ તે જો ધર્મ પૂર્વક ન થાય તો તે નકામાં છે—પ્રયોજન વગરનાં છે એટલું જ નહિ; પરંતુ હાનિકારક છે—અધોગતિમાં નાંખનારા છે. માટે જેટલી જેટલી ક્રિયા કરવી તે ધર્મપૂર્વક કરવી જોઈએ અને તેમ થતી ક્રિયાને ધર્મક્રિયા કહેવામાં આવે છે.

આવી ધર્મક્રિયાઓમાં પ્રભુદર્શન ઉત્તમ ક્રિયા છે. પ્રભુદર્શનમાં પ્રભુનાં શુભગાન, નામસ્મરણ, સ્તુતિપાઠ—ધ્યાન ઇત્યાદિ સર્વનો સમાવેશ થાય છે અને તેથી પ્રભુસ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે. અશુભ કર્મ (પાપ) ધીમે ધીમે ખરી બાય છે, અને આત્મા પરમાત્માને ઓળખતાં તેમાં મગ્નતા પામે છે. એટલે મોક્ષ મળે છે.

પ. દર્શનથી લાભ.

દર્શનં દેવદેવસ્ય દર્શનં પાપનાશનં ।

દર્શનં સ્વર્ગસોપાનં દર્શનં મોક્ષસાધનમ્

અર્થ—દેવના પણ દેવ એવા અરિહંત ભગવાનનું દર્શન પાપનો નાશ કરનાર છે—સ્વર્ગની ત્રીડી છે—મોક્ષનું સાધન છે.

હવે સ્વર્ગ કરતાં મોક્ષનું મુખ્ય અનંતગણું વધારે છે, છતાં એજ દર્શન સ્વર્ગને પણ આપે છે, અને મોક્ષને પણ આપે છે. તો તેનું કારણ એ છે કે જેવી ભાવના તે પ્રમાણે સિદ્ધિ. અમુક પ્રકારની ઇચ્છાથી જેટલી જેમાં સમજ તેટલાથી તે દર્શન કરે તો તેવું ફલ મળે છે; કારણ કે જ્યાં ક્રિયા ત્યાં ફલ હોય. જો ઇચ્છાવગર ઉદાસીન ભાવે પ્રભુના સ્વરૂપ ચિંતવનની દશા પ્રાપ્ત કરી પછી આત્મરમણતા થાય તો આત્મા પરમાત્મા બને છે એટલે મોક્ષ પામે છે.

ચૈત્યવંદનતઃ સમ્યક્ શુભો ભાવઃ પ્રજાયતે ।

તસ્માત્કર્મક્ષયઃ સર્વં તતઃ કલ્યાણમશ્નુતે ॥

અર્થ—રૂઠે પ્રકારે ચૈત્ય (પ્રભુ) વંદનથી શુભ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી (શુભ ભાવથી) કર્મનો નાશ સર્વથા થાય છે અને તેથી કલ્યાણ (મોક્ષ) મેળવાય છે.

૬ ચૈત્ય શબ્દનો અર્થ.

ચૈત્ય શબ્દનો અર્થ, લોકમાં જિનજિંઘ અથવા જિનમંદિર એ પ્રસિદ્ધ છે, છતાં કેટલાએક તેનો અર્થ જ્ઞાન, મુનિ, અને

વો કરે છે તે યથાર્થ નથી. વ્યાકરણમાં ચિત્ત ધાતુ
। અર્થ સંજ્ઞા ઉત્પન્ન કરવી એ થાય છે, તે ઉપરથી
થયેલ છે. જેમ કાષ્ઠ વગેરેમાં પ્રતિમાને જોઈને આ
તની પ્રતિમા એવું જ્ઞાન થાય છે.

૭ દેવદર્શન ધર્મક્રિયા છે.

આવી રીતે વિષયનું દિગ્દર્શન કરી, ફરી સ્મરણમાં
ડું કે દેવવંદન એ ઉત્તમ ધર્મક્રિયારૂપ પાપ નાશ કરનાર
માં અરિહંત અને સિદ્ધ છે, અરિહંતમાં આચાર્ય, ઉપા-
અને સાધુ એ ત્રણેનો સમાવેશ થાય છે, તેથી દેવવંદન
। નાશ કરનાર છે અને પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર એ
પાપ નાશ કરનાર છે. એ બે વાક્યોથી એક બીજામાં
। આવી શકતો નથી તેથીજ કહ્યું છે કે:—

* ધાતુપાઠમાં પણ ચિત્ત ધાતુથી ચૈત્યનો પ્રયોગ કરેલ છે. હવે
માદિ શબ્દશાસ્ત્ર જોઈએ. નામમાળા ગ્રંથમાં ‘ચૈત્યવિહારે
તદ્ગતિ’ એવીરીતે ચૈત્યશબ્દ વિહાર અને જિનાલયમાં વપરાયેલ
જ ગ્રંથના ટીકાકારે ‘ચિયતે ઇતિ ચિત્તિ’ જેનાથી વૃદ્ધિ પમા-
ચિત્ત અને તેનો જે ભાવ—વૃદ્ધિ પમાડવાપણું—તે ચૈત્ય કહેવાય
। સિદ્ધ કર્યું છે. અમરકોશમાં પણ ‘ચૈત્યમાયતનં પ્રોક્ત’ એટલે
ખદનો અર્થ સિદ્ધાયતન—જિનમંદિર એમ કહ્યું છે. વળી શ્રીહિમં-
ચે પોતાના અનેકાર્થ સંગ્રહમાં ચૈત્ય જિનૌકસ્તદ્વિવં
મુદ્દેશપાદપઃ । ચૈત્ય તે જિનમંદિર; જિનગિયં અને જે વૃક્ષની નીચે
ધૈર્યરતે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હોય તે વૃક્ષ એમ ત્રણ અર્થ કર્યા છે.
માગમાદિમાં પણ વિચારતાં એજ અર્થ સ્પષ્ટતાથી ધ્વનિત થાય છે.

જીવ. પંચનમસ્કાન્ત મંથિયારવાચન ।

સામાગિક અને પત્રિકાગ્રંથ આદિ કિયાઓ ગણાશેવીં કરવામાં આવે તો પરંપરાએ મોશના નિમિત્તભૂત છે અર્થાત્ તે મોશના રસ્તારૂપ છે. પરંતુ દેવદર્શન એ મોશી રસ્તો છે. કારણ કે ત્યાં કિયાની સામે દેવતા-પરમાત્માના અરૂપર્વ ગિત્વન છે.

૮. મદેવનો અર્થ.

દેવ એ દિવ્ એટલે પ્રકાશવું અથવા દિવ્ એટલે ક્રિડા કરવી એ ધાતુપરથી થયેલ છે, અને તેનો અર્થ જ્ઞાનનો પ્રકાશ કરનારા અથવા આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કરનારા એમ થાય છે. જ્યાં રાગદ્રેષરૂપી અંધકાર છે ત્યાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ નથી. જ્યાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ છે ત્યાં દેવત્વ છે, તેથી દેવ, રાગ-દ્રેષ વગરનાજ હોવા જોઈએ, અને તેથીજ આત્મરમણ તે કરે છે. જે દેવ હુથિયાર ધારણ કરે તે રાગ-દ્રેષવાળા છે; કારણ કે કાંઈપણ હુથિયાર ધારણ કરવું એ દ્રેષની નિશાની છે, તેથી આવા દેવ ખરાદેવ-સદેવ ન કહેવાય. આવા હુથિયાર ધારણ કરનારા દેવ ભય ટાળી શકે તેમ નથી; કારણ કે જેને ભય હોય તેજ હુથિયાર ધારણ કરે અને જે બીતા હોય તે બીજની બીક કેમ નિવારી શકે ? કેટલાક દેવને જપમાળા હોય છે. ખરા દેવને આની જરૂર નથી; કારણ કે જે સર્વજ્ઞ છે તે વળી કોનો જપ કરે ? ખરા દેવ પવિત્ર છે તેથી તેને કમંડળ આદિ જળપાત્રની જરૂર નથી; તે દયાના સાગર છે તેથી તેને ।સંહ,

હાથી આદિ વાહનની જરૂર હોયજ નહિ. તેથી ખરા-સદેવને વંદન કરવાથી ભય મટે છે, રાગદ્વેષાદિ દૂર થાય છે અને કર્મોનો ક્ષય થવાથી શુદ્ધ આત્મશુભ પ્રગટે છે.

૯. હાસનું વાતાવરણ.

દેવદર્શન કરવાનો હેતુ દેવના શુભોત્સવ ધ્યાન કરી તેમની પેઠે આપણે કર્મોનો ક્ષય કરવાનો છે. આત્મસ્વરૂપના આડે આવનારાં ચાર ઘનધાતી કર્મો દૂર કરવાનાં છે; જ્યારે આપણે તેને તોડવા દેવમંદિરે જવું જોઈએ ત્યારે ઉલટાં કર્મો ખાંધીને આવીએ છીએ. આ વાત નીચેની હકીકતથી સત્ય જણાશે.

આ વસ્તુતઃ તપાસીએ તો હમણાંની જે જે સ્થિતિ જાણ્યે અજાણ્યે ઉભી કરવામાં આવી છે તે સારી નથી. જે દેવમંદિરે શાંતિનું સામ્રાજ્ય હોવું જોઈએ ત્યાં જતાં આજ-કાલ દેરાસરની અંદર નીચેની સ્થિતિ માલૂમ પડે છે.

૧. અનેક વ્યક્તિઓ આવી ઘંટના જખરા અવાજ કરે છે.

૨. કેટલાંક હુઃસ્વરવાળા ભેંકડા તાણી સમજ્યા વગર ખુમાખુમથી સ્તવન ગાનારાના અવાજો સંભળાય છે.

આવા શોરખકોરમાં યોગીઓજ સ્વસ્થ ચિત્ત રાખી દેવધ્યાન અને શાંતિથી દેવનું દર્શન, શુભોત્સવ અને ભાવ-પૂર્વક કરી શકે તેમ છે. આપણે યોગીઓ ન હોવાથી એમ કરી શકીએ તેમ નથી. આથી આપણને પ્રભુદર્શનમાં થવા જોઈતા પ્રભુસંબંધના ઉચ્ચ વિચારોમાં વિદ્ન આવે છે તે દરેક

સમગ્ર માનુષ્ય જીવી જાયો. આથી વિનિર્મિતે સર્વ વિદ્યાર
સુસ્વરથી અગર રતનન ગાતો હોય તો બીજાને અગમ્ય થઈ
પોનાનો દુઃસ્વર કાઢી અગરથી જાનારને તમા અન્યને વિનિર્મિત
ન થઈ જાતો ખીમેથી અગર મનમાં પોતે રતનન ગાતાં. અગર
સુસ્વરથી ગાતા જન પાસે જઈ તેનાં રતનન એકવિંતથી
મગ્ન કરવું. પંડે આદિના નાદ કરવા તો ખીમેથી કરવા.

(હવે આપણે દેવદર્શન કરવા જમણે ખીમે
ત્યાં હાલતું વાતાવરણ કેમ સુધારી શકાય, અને દેવદર્શન
કરનારામાં જ્ઞાન અને મનશુદ્ધિ કેટલાં હોવાં જોઈએ, કે જેથી
હેતુ, ઉત્તમવંદન કયું? વગેરે તે સમજી શકે, તે જરા જોઈશું.)

૧૦ દર્શન વખતે વાતાવરણ કેવું હોવું જોઈએ? શાંતિમય.

આપણું મનોગલ બહુજ નબળું છે, તેમ મન બહુ
ચંચલ છે; તેથી આ મર્ફટ જેવી ચેણ કરનાર અને પવન
કરતાં બલવાન મનને સ્થિર જેથી કરી શકાય તેવું વાતાવરણ
જોઈએ. દર્શન વખતે શાંતિ (કારણ કે શાંતિને વખતે મન
સ્થિર રાખી શકાય છે) એટલી બધી હોવી જોઈએ કે એક
સાધારણ માણસ પણ સ્વસ્થતાથી પ્રભુસંબંધીના ઉચ્ચ
વિચારોના લાલ મેળવી શકે.

આપણે જાણીએ છીએ કે શબ્દો જેમ પૌદ્ગલિક છે તેમ
મન પણ પૌદ્ગલિક છે; આવા શબ્દો-મનના વિચારો-માનસિક
લાવનાઓ ઘણાખરાઓના પ્રભુદર્શન કરતી વખતે ઉચ્ચ
હોવાથી ઉચ્ચ મનોવર્ગણનાં અને લાવાવર્ગણનાં પુદ્ગલોથી

દેવમંદિરમાંનાં પુદ્ગલો તો હંમેશાં શુદ્ધ રહ્યાં જ કરે છે. આ વખતે માત્ર શાંતિનીજ જરૂર રહે છે; કે જેથી આપણા મનઉપર શુદ્ધ પુદ્ગલોની વધારે સારી અસર થતી રહે.

ભુચ્ચો ! પારસીઓની અગીઆરીમાં-વેરા મુસલમાનાદિની મસીદોમાં-ખ્રીસ્તના દેવળોમાં જોઈએ છીએ તો તરતજ માલૂમ પડે છે કે પ્રભુપ્રાર્થના તે તે સ્થલે તેઓ કેવી શાંતિમાં કરે છે ? શાંતિનો આ ખાસ ગુણ આપણે જેનો ગુણગ્રાહી હોવાથી સ્તુતિ કરતી વખતે અવશ્ય ગ્રહણ કરવો જોઈએ અને આશા છે કે તેમ થશે.

૧૧. અશાંતિથી કર્મબંધન :

શાંતિનો સ્વીકાર નહીં થાય, તો નીચેનાં ધનઘાતી કર્મ બાંધીશું. ધનઘાતી કર્મ એટલે આત્માના સ્વરૂપનાં ઘાતક કર્મો કે જેથી આત્માનું મૂલ સ્વરૂપ મેળવી શકાતું નથી. તે ચાર છે.
૧-જ્ઞાનાવરણીય કર્મ-જ્ઞાનીઓના સ્તવનમાં વિદ્વંસરૂપ થવાથી.
૨-દર્શનાવરણીય કર્મ-ખીજાઓને દેવદર્શન થતાં અટકાવવાથી.
૩. મોહનીય.—કેટલાક હુઃસ્વર કાઢતા હોય તો તે ઉપર ક્રોધ આવી જાય છે તેથી. (આની સાથે કહેવું પડે છે કે કેટલાક પોતાની દૃષ્ટિ કે ચિત્ત યુદ્ધેલરચના તરફ રાખે છે તેથી આ કર્મ બાંધે છે.) વળી દર્શન કરતી વખતે દેવના ગુણોનું રટણ, સ્મરણ અને ધ્યાન કરવાને બદલે પ્રભુની આંગી સારી નથી થઈ, આભૂષણ-પુષ્પ આદિ ધરાબર પહેરાવ્યાં નથી-એવા

નિગાર સામે દર્શન ન કરતાં સ્તર્ષણ; પરંતુ આવી તપાસ માત્ર પ્રત્યક્ષિત માટે દર્શન પાંદેયાં કરીનેની અને માર્ગ કરનારાઓને શાંતિથી રાખના આપવી પણ દેખ ન કરવો. દર્શન કરતાં આવી ખટખટ ન કરવી.

૪. અંતરાય.—તાળીને તોંધાટ કરવાથી બીજાના દર્શનમાં અંતરાયરૂપ થવાય છે. (આની સામે કહેવાતું કે પ્રભુ મંદિરમાં લોભના કારણથી અથવા તો નોકરો ખાઈ જશે એવાં કારણોથી કે ઉપરીને રાજી રાખવા હલકા નૈવેદ્યાદિ ચઢાવવાથી અને બીજાને તેમ કરતાં શીખવવાથી થાય છે. વળી હાલમાં દેરાસરમાં હલકા મીના દીવા બળે છે, કંદોઈની દુકાનની મીઠાઈ ચઢે છે; હલકા ચાખાના સાથીઆ થાય છે તે શોચનીય છે, અને તેથી પણ ખરી રીતે અંતરાય કર્મ બંધાય છે)

આથી સમજી શકાશે કે ઉપલી વાત ધ્યાનમાં રાખી શાંતિના આરાધક થવું—વિરાધક ન થવું જોઈએ.

૧૨. દર્શન કરનારમાં જ્ઞાન કેટલું જોઈએ ?

પ્રભુનું દર્શન કરનારમાં મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન ઉંચા પ્રકારનું જોઈએ; તે પણ ઉંચા પ્રકારનું નહોતું હોય તો ભાષાજ્ઞાન અને અર્થજ્ઞાન તો અવશ્ય જોઈએ. ભાષા વગર પ્રભુના ગુણો વર્ણવી શકાય નહિ, અને અર્થજ્ઞાન વગર પ્રભુનાં સ્તુતિગાન, સ્તવનોમાં શું રહ્યું છે તે સમજી શકાય નહિ; કારણ કે સમજ્યા વગર જે બોલવું કે સાંભળવું હોય તો એક સાડું આમોદાન કે

દેવોનામ દહેરાસરમાં રાખવાથી કામ સરે તેમ છે. જોકે દેવોના-
આદ્રમાં ઉતારેલાં ભક્તિરસપૂર્ણ સ્તવનો આદિમાં પણ ભાષા
અને અર્થના જાણુ ઉત્તમ પુરો લીન થઈ શકે છે; તે ભાષા-
અર્થજ્ઞાન અવશ્યનું છે. ભાષા તથા અર્થનું જ્ઞાન મતિ તથા
શ્રુતજ્ઞાનમાં સમાવેશ પામે છે. શ્રુતજ્ઞાનથી શ્રી પ્રભુનાં ગુણો
તેમના પૂલ-પૂલવિધિ-ભાવપૂર્ણ આદિનું જ્ઞાન થાય છે, તે
પણ ખાસ જરૂરનું છે.

આપણામાં મતિ અને શ્રુતજ્ઞાન છે ? જ્ઞાન મઠે શ્રાવકો
ઘણા ભાગે હમેશાં વ્યાખ્યાનોમાં જઈ સાંભળે છે, પરંતુ
કેટલાક શ્રાવકોને કેમ જાણે અદ્વૈતાદાનનો દોષ લાગતો હોય
તેમ સાંભળેલું વ્યાખ્યાનમાંજ મૂકીને ઘેર આવે; વગેરે શું
ચોડું શોચનીય છે ?

આપણે યથાપ્રકારે ચર્મચક્રથી અશુભ કર્મના ઉદ્ધે
આકાશ દેવનાં દર્શન કરવા અસમર્થ છીએ, તો પછી અંતર્ય-
ક્રથી યતા દર્શનની ક્યાં વાત કરવી ? છતાં આ સ્થિતિ
પુરૂષાર્થ-વીર્યનો ઉપયોગ કરવાથી ઘણી સુધારી શકીએ તેમ
છીએ. હાલ આપણે નિર્જાન-શક્તિહીન પ્રજા તરીકે લેખાઈએ
છીએ. જે વીર પ્રભુએ એક ચરણના અંગુઠાથી મેરૂપર્વતને
દંપાવ્યો હતો, તેના પુત્રો આપણે આત્મશૌર્ય વગરના હોઈએ
તે જોઈ શરમાવનાર છે ? આગળના શ્રાવકો સાથે આપણને
સરખાવતાં તરતજ જણાઈ આવે છે કે તેમનો આચાર પરમ
શુદ્ધ હતો; - - - - - વીરત્વની સુદ્રાથી તેઓ અંકિત

૧૩. મનની શુદ્ધિ અને ઓકાસના.

વિના મનઃશુદ્ધિમરોગધર્મ—

ક્ષમાણિ કુર્વન્તણિ મૈત્રિ મિત્રિમ્ ।

દુઃખ્યાં વિના કિં મુકુરં કરેણ

વદન્તપીથેત જનઃ સ્વરૂપમ્ ॥

અર્થ—મનઃશુદ્ધિ વગર સર્વ ધર્મકાર્યો કરતા હોવા છતાં સિદ્ધિ મળતી નથી, જેમ માણસ આંખો વિના દ્વાયમાં સુકુરને ધારણ કરેલ હોય તો પણ તે સાથે હોય છતાં તેના સ્વરૂપને દેખી શકતો નથી.

આ શ્લોકથી મનની શુદ્ધિની જરૂર છે એમ સાબીત થાય છે. જ્ઞાનની સાથે મનની શુદ્ધિ જોઈએ. શુદ્ધ મનનો આધાર સાત્ત્વિક ખોરાક પર છે. સાત્ત્વિક એટલે શુદ્ધ (મનને જડ કે સુદન ન બનાવનારો) અને ન્યાયથી મેળવેલો. અન્યાયથી મેળવેલ ખેસાના ઉપલોગથી બુદ્ધિ મલીન રહે છે. આહાર-શુદ્ધિની ખાસ જરૂર છે. છ પર્યાસિમાં પણ પહેલીજ આહાર-પર્યાસિ કહેલી છે. એટલે બાકીની પાંચે પર્યાસિનો એ પાયો છે. બીજી પર્યાસિઓની શક્તિનો આધાર પહેલી ઉપરજ છે. પહેલી જેમ શુદ્ધ હશે તેમ તેટલી બીજીઓ સારી હશે. આહારથી શરીર, શરીરથી ઇન્દ્રિયો, શ્વાસ-ચ્છાસ, લાષા, અને મન આ બધા સાત્ત્વિક આહારથી સારા રહે છે, અને રાજસ તામસ આહારથી મલીન રહે

છે, સામાન્યપણે આહાર વધારે ખાનારો વંધારે ખાવાથી આજસુ થતો જાય છે અને સાધારણ માણસનું મન ભૂખ્યા રહેવાથી અસ્થિર થઈ જાય છે. તેથી તેઓ મનને એકાગ્ર કરી શકતા નથી. જ્યારે આહારવિહારમાં નિયમિત રહેનારા તનને તથા મનને વધારે દુરસ્ત રાખી શકે છે, અને તેમ નહિ કરનારા તંદુરસ્તી ગુમાવી જોશે છે. તંદુરસ્તી ગુમાવતાં અનેક રોગો જોરજુલમથી શરીરમાં પેચી જાય છે અને માનસિક દુઃખોના ભોક્તા થવું પડે છે. વધારે ખાવું કે શક્તિ ન હોય છતાં કાયકસેશ અતિશય કરવો, કે ખાવામાં અનિયમિત રહેવું એ શારીરિક પાપ છે. શારીરિક અવ્યવસ્થાથી માનસિક અવ્યવસ્થા છે અને માનસિક અવ્યવસ્થાથી ચિત્તની એકાગ્રતા નથી, એકાગ્રતા વગર પ્રભુસ્વરૂપની પીછાન નથી. આથી આહાર ઉપર થોડો વિસ્તાર કરવામાં આવ્યો છે.

હવે એકાગ્રતા ઉપર આવીએ—પ્રભુમાં એટલા બધા ક્ષીન થઈ જવું જોઈએ કે જે સ્થિતિમાં મન અને તનની બાધિ-વ્યાધિ સર્વે આપણને અસર કરી શકે નહિ, અગર આપણે ગમે તે કરતાં હોઈએ, છતાં ધ્યાન પ્રભુમાં હોય. આને માટે શ્રીમદ્ આનંદધન કહે છે કે:—

રાગ અદ્વૈયો વેલાવલ ૧

એએ જિનચરણે ચિત્ત લ્યાઉં રે મના—

એસે અરિહંત કે શુન ગાઉં રે મના—એસે જિન૦

૧ કલિંગડમાં ઉત્તમ બાવથી ગણાશે.

જેવું ભગવાન કહ્યું છે, મનના મનમે જાણ
 વાજ વારે વિગડા વિગડે, વાડી મૂર્ચની મગડા
 માંડે મના જોડે. ૧

જાણ જાણ જાણે જોવા જે, જિજ્ઞાસા જાણી જાણ
 નાથી નીચે નાચનાર રહે જે, વાડી મૂર્ચના મગડા
 માંડે મના જોડે. ૨

નરૂઆ નાચે નાજમે જે, તોપ વરે વળગેતાર
 નાંચે વાડી વરતો જાંચે, વાંકો વિચાર ન વાંકો કાંચે
 કેસર મના-જોડે. ૩

જૂઝારી મનમે જૂઝારા જે, કાચીકે મન કાચ;
 આનંદધન પ્રભુ પુનઃ કહે, તુમે ક્યો ભગવતકો
 નાગ મના-જોડે. ૪

આનો અર્થ સહેલો છે, એટલો વિસ્તારની જરૂર નથી.
 ધ્યાનથી ધ્યાતા ક્યેય સમાન થાય છે. રાગાદિકથી ગમે-
 લાને ધ્યાતાં રાગાદિકને વશ થવાય છે, કાચીને કાચિનીનું
 ધ્યાન કરતાં કાચ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ શ્રી વીતરાગનું ધ્યાન
 કરતાં પુણ્ય વીતરાગ થઈને સંસારબંધનથી મુક્ત થાય છે.
 કહ્યું છે કે:—

વીતરાગં યતો ધ્યાયન્ વીતરાગો ભવેદ્ભવી ।

ઈલિકા ઐમરીમીતા ધ્યાયંતી ઐમરી યથા ॥

અર્થ:—વીતરાગનું ધ્યાન કરતો થકો ભવી જીવ વીત-

રાગરૂપ થાય છે. જેવી રીતે બ્રમરીયકી બીક પામેલી એવી
જે યેજ તે બ્રમરીનું ધ્યાન કરતી થકી બ્રમરીરૂપજ થાય છે.
આવી રીતે શ્રી કૃષ્ણભંદિર સ્તોત્રમાં કહ્યું છે કે:—

ધ્યાનાજિનેશ ! ભવતો ભવિનઃ ક્ષણેન

દેહં વિહાય પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ।

તીર્થાનંલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે

ચામીકરત્વમચિરાદિવ ધાતુમેદાઃ ॥

અર્થ:—હુ જિનેશ । ભવ્ય પ્રાણીઓ તમારા ધ્યાનથી
એક ક્ષણમાત્રમાં દેહને ત્યાગ કરીને પરમાત્મદશાને પામે છે.
જેમકે લોકોને વિષે ધાતુભેદો એટલે જુદી ધાતુઓ છે તે
પ્રબલ અગ્નિથી પાપાણુ-ભાવને છોડીને થોડા સમયમાં સુવ-
ર્ણપણુને પામે છે.

ય એવ વીતરાગઃ સ દેવો નિશ્ચીયતાં તતઃ ।

ભવિનાં ભવદંભોલિઃ સ્વતુલ્યપદવીપ્રદઃ ॥

અર્થ:—જે વીતરાગજ છે તેને; દેવ તરીકે નિશ્ચય
કરવો જોઈએ પછી તે ભવી જીવોના સંસારનો નાશ કરવામાં
વજ્રસમાન છે અને પોતાના જેવી પદવી આપનાર છે.

આ વીતરાગ કેવા છે તેનો કંઈક ખ્યાલ ‘કિવસગગાહર’
નામક દ્વિતીય સ્કન્ધરણુનું મનન કરવાથી આવશે.

૧૪. દેવવંદન.

વંદન બે પ્રકારનાં છે.

૨. અરિહંતમાં પોતાના બાર ગુણ છે. સિદ્ધમાં નિજ આઠ ગુણ છે.

૩. અરિહંત એટલે તીર્થ કર. તીર્થ પ્રવર્તન કરે અને ઉપદેશ આપીને ઘણા જીવોને ઉપકાર કરે; જ્યારે સિદ્ધ તેમ કરતા નથી અને સિદ્ધ પણ શ્રી અરિહંતનાં ઉપદેશ થકી ચારિત્ર આદરી કર્મરહિત થઈ સિદ્ધપણ પામી શકે આથીજ શ્રી પંચપરમેષ્ઠીમાં શ્રી અરિહંતને સિદ્ધની પહેલાં મૂકેલ છે.

૧૭. અરિહંતનો શબ્દાર્થ.

અરિહંત ત્રણ પાઠે લખાય છે. ૧ અરહંત ૨ અરિહંત ૩ અરૂહંત.

૧. (૧) અરહંત (અર્હંત-જે યોગ્ય છે. અર્હ=યોગ્ય થવું એ ધાતુ) એટલે જે પૂજાને—આઠ મહાપ્રાતિહાર્યરૂપ પૂજાને યોગ્ય છે તે. કહ્યું છે કે:—

અરહંતિ વંદન નમસંનાદ અરહંતિ પૂજસંકારં ।

સિદ્ધિગમનં ચ અરહા અરહંતા તેણ વુચ્ચંતિ ॥

—જે વંદન, નમસ્કારાદિને યોગ્ય છે, જેને પૂજાસંકાર કરવા યોગ્ય છે અને જે સિદ્ધિ પામવા યોગ્ય છે તેને અરહંત કહે છે.

(૨) અરહંત (અરજઃ—રજોહનનાત્—રજ હણવાથી રજ-વગરના) એટલે ચાર આત્મગુણધાતી કર્મરૂપી રજને હણનાર.

(૩) (અરહત્ત-રહત્ત નથી તે) એટલે પોતાને કે
વપરાત-અને પામ થયેલ વાતથી જેને કર્મપત્ત
જાન નથી તે.

(૪) (અત્તનથી રહ-ભયેના પરેશા અત્તનમાં પળાય. જેને
એકાંતપદેશ કે અંગવાય નથી) એટલે જેને કંઈ પણ
વસ્તુ જાની નથી તે.

(૫) (અત્તનથી રહત્તરશથી પરિગદ અત્તનનાશ-વિ-
નાશ કરનાર એવા જરા-વડપણ આદિ) એટલે જેને
પરિગદ કે જરા આદિ નથી તે.

(૬) (અરહત્ત-રહત્તઅંતુ. જેણે છોડ્યો નથી) એટલે
જેણે સ્વસ્થતા વ છોડ્યો નથી તે.

૨. અરિહંત. (અરિહંતા-અરિહંત્રુ+હંતા=હણનાર) એટલે
આડ કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર.

૩. અરહંત (અરહત્-રહ-ઉગવું-ઉપજવું-જેને ઉગવું કે
ઉપજવું નથી) એટલે જેને કર્મો ક્ષીણ થઈ જવાથી
ખીજે ભાવ લેવાનો નથી તે.

આવી રીતે કરેલાં વ્યુત્પત્તિ અર્થથી અરિહંત ભગવા-
નનું સ્વરૂપ થોડું ઘણું જાણ્યું.

૧૮. નિક્ષેપે અરિહંત.

હવે આપણે નિક્ષેપ-આરોપણથી અરિહંતદેવનું સ્વરૂપ
જોઈએ. નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ-નિક્ષેપ એમ ચાર
નિક્ષેપથી અરિહંતનું ચાર પ્રકારે સ્વરૂપ છે.

નામ અરિહંત—અરિહંત એટલે ઋષભાદિક જિનનાં જે નામ છે તેમને તે નામથી બોલાવીએ તે.

સ્થાપના અરિહંત—શ્રી જિનલગવાનની જે જે પ્રતિમા, મૂર્તિ, પગલાં આદિ છે તે.

દ્રવ્ય અરિહંત—જેમણે શ્રી તીર્થંકર નામ કર્મ બાંધ્યું છે. એવા શ્રીકૃષ્ણ, શ્રેણિકાદિક સર્વ તથા જેઓ તેજ લવમાં તીર્થંકરપદ પામશે પરંતુ હીક્ષા લઇને કેવલજ્ઞાન નથી પામ્યા તે. કારણકે આ બધા જિનના જીવ કહેવાય.

ભાવઅરિહંત—જેઓ કેવલજ્ઞાન પામી સમવસરણમાં બેસી ધર્મોપદેશ આપે તે.

૧૯. દેવ પૂજા પ્રત્યે મનને ઉપદેશ.

જ્યારે દેવપૂજા કરવાની છે ત્યારે આ ચારે પ્રકારે શ્રી અરિહંત લગવાનનું સ્વરૂપ વિચારી પૂજા કરવાની છે. તે દરેક પ્રકાર શુભ ફલ આપે છે તે વિચારીએ. જિનપૂજા એ જિનપ્રત્યેની આપણી પ્રીતિ છે, અને પ્રીતિ બુદ્ધી બુદ્ધી રીતે દર્શાવી શકાય છે; તેથી એક પોતાના મનને સમજાવતાં કહે છે કે હે મન ! તું બીજે રસ્તે ન જતાં અથવા મને બીજે-અવળે માર્ગે ન ચડાવતાં જિનપ્રત્યે પ્રીતિ કરવામાં લઇ જા.

રાગ-ભૈરવી:

હે મનવા ! કાં ચક્રોળે ચડાવ,
સત્પથ મારે સાધવો. શિવપ્રીતિ સાધન થાય

લઈએ. તે નામ અનેક સુંદર અર્થો અને ભાવનાનું પ્રકટીકરણ કરે છે તે જોઈએ, અને તેથી ચાર નિશ્લેષે શ્રી વીરભગવાનની ઓળખાણ કરીએ.

૨૧. નિશ્લેષે વીરપ્રભુ.

નામનિશ્લેષ-વીર એવું નામ તે નામવીર.

સ્થાપનાનિશ્લેષ-વીરભગવાનની સ્થાપના સ્થાપવી તે સ્થાપના વીર.

દ્રવ્યનિશ્લેષ-વીર સ્થાનક મળ્યેથી ગમે તે સ્થાનક આરાધી તીર્થકરપણે થવાનાં દલીઆં ઉપાન્યાં ત્યારથી દ્રવ્યવીર ભગવાન.

ભાવનિશ્લેષ-કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી સમવસરણને વિષે જોએ, દેશના દે ત્યારથી ભાવવીર ભગવાન-તીર્થકર.

પ્રથમના ત્રણ નિશ્લેષ સિવાય ભાવનિશ્લેષ થઈ શકે તેમ નથી એટલે પ્રથમનાં ત્રણ ભાવ નિશ્લેષનાં નિમિત્ત છે, તેથી ક્રમ પ્રમાણે પહેલાં ત્રણ પછી ઉત્તમ એવો ભાવનિશ્લેષ પ્રાપ્ત થાય છે, તેનું પૂર્ણ રહસ્ય વીરનું યથાર્થ નામા તથા ગુણાઃ એ પ્રકારે નામ લેતાં જણાઈ આવે છે, તે આપણે જોઈએ.

૨૨. ‘વીર’ એ પ્રભુના નામના અર્થ.

૧. વિશેષેણ હૈરયતિ ક્ષિપતિ તત્તત્કર્માણિ इति-વીરઃ એટલે જે વિશેષપણે તે તે કર્મને ખપાવે છે તેનું નામ વીર.

બાવલિસેપમાં ગરમ-મિઠા સ્થિતિ કે જે કેવડીની આગે જે તે સ્થિતિ સૂર કુર્મને બધા-બા ગરમ આવતી નથી.

વિદ્યાર્થનિ વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે ।

ત્વેદેવેવેવેવે વૃક્ષસ્ય વચ્ચાદતીર ઇતિ સ્મૃતઃ ॥

અર્થો:—જે કમળે બેસી કે તથાજી વિરાજમાન સાથે મને તાર તથા પીપીતી પૂર જોય તે તીર કહેવાય છે.

૩. વિદ્યાર્થનિ વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે. પુદ્ગલોર-
તે જે પદ્મ પોતે એક સ્થિતિ પદ્મજલ તોલ્ય શ્રી-તોલ્ય પદ્મજલ
પૂરે જાય તે સાચા જગત પામના પદ્મજલ પદ્મમાં કહે છે. —

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે ॥

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે
વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે
વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે
વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે વચ્ચમે તામ્યા ન નિગતતે

ધારણ કરતા ત્રણ લોકના ગુરૂ શ્રીમહાવીર પ્રભુ. વિજય પામો. આથી 'વીર' એ નામથી કેટલી કેટલી ભાવનાઓ સ્ફુરવી જોઈએ તે બતાવ્યું.

૨૩. બીજા નામના અર્થ.

તેવીજ રીતે પ્રભુનાં અનેક નામો ગુણ પ્રમાણે આપી શકાય છે. જેવાં કે બુદ્ધ, શંકર, વિધાતા, પુરૂષોત્તમ. શ્રી માન-તુંગસૂરિ ભક્તામર સ્તોત્રમાં કહે છે કે:—

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિતવુદ્ધિવોધાત્
ત્વં શંકરોઽસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ।
ધાતાસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્
વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ । પુરૂષોત્તમોઽસિ ॥

અર્થ:—હે નાથ ! વિબુધોએ જેમનો કેવલજ્ઞાનનો બોધ પૂજ્યો છે માટે તમે બુદ્ધ છો—જ્ઞાનતત્ત્વી છો ! ત્રણ ભુવનને સુખ કરનાર હોવાથી તમે શંકર છો ! હે ધીર ! તમે મોક્ષમાર્ગના વિધિ (રત્નત્રય યોગરૂપ ક્રિયા) નું વિધાન કરવાથી વિધાતા—સંપન્ન છો, અને હે ભગવન ! તમે પ્રકટપણે પુરૂષોત્તમ છો.

૨૪. પ્રભુનાં નામ તથા કથાનું ફેલ.

શ્રીમાનતુંગસૂરિ ભક્તામર સ્તોત્રમાં કહે છે કે:—

પાપનાં નામ જ્ઞાનનમસ્કામમમ્નરોપં
 ત્વમ્મંરૂપાપિ જગનાં રૂપિનાં નિ તેનિ ।
 દુઃખે મહત્સકિન્નયઃ કુરુને પંથેન
 પન્નાકરેણુ જલજ્ઞાનિ વિજ્ઞાનગમાંનિ ॥

અર્થ:—જે થકી સર્વ દોષ નાશ પામ્યા છે એવું આપનું
 સ્તવન તો દૂર રહ્યું, પણ આપની સંકથા-ચારિત્રકથા પણ
 ત્રણ જગતનાં પાપને દબાવે છે. જેવીરીતે સૂર્ય તો દૂર રહ્યું પરંતુ
 તેની પ્રકાશ-કાંતિજ સરોવરમાંનાં કમલોને વિકસાવે છે.

આજ ભાવાર્થવાણું શ્રીમદ્ સિદ્ધસેનચરિ કથ્યાણુમંદીર
 સ્તોત્રમાં કરે છે કે:—

આસ્તામચિત્યમહિમા જિન ! સંસ્તવસ્તે
 નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગંતિ ।
 તીવ્રાતપોપહતપાંથજનાન્નિદાધે
 પ્રીણાતિ પદ્મસરસઃ સરમોડનિલોડપિ ॥

અર્થ:—હે જિન ! જેનો મહિમા અચિંત્ય છે એવું
 આપનું સંસ્તવન દૂર રહ્યું, પરંતુ આપનું નામ પણ સંસાર
 થકી ત્રણ જગતનું રક્ષણ કરે છે. જેવીરીતે પદ્મસરોવરનું પાણી
 દૂર રહ્યું પરંતુ તેનો રસવાળો પવન પણ ઉનાળામાં સખત
 તડકાથી હુણાયેલ એવા મુસાફરોને સંતોષે છે.

[illegible]

નારા દર્શન કરતી વખતે જુદા જુદા વિચારો કરતા દેખાય છે, કેટલાક લોભા અજ્ઞાની લોકો પુત્રાદિક સુખની તેમજ કેટલાક કુટુંબ સુખની અને કેટલાક વ્યાપારાદિમાં સારો લાભ થવાની આશા રાખે છે—કેટલાક દેવલોકાદિક સુખની આશાએ અને કેટલાક મોક્ષની આશાએ દર્શન કરવા જતા હોય એમ દેખાય છે.

ખરી રીતે પ્રભુદર્શન કેમ કરવા જોઈએ અને તે વખતે મનમાં શું વિચારો આવવા જોઈએ એનો વિચાર લાગ્યેજ થોડાને આવતો હશે. પૌદ્ગલિક સુખની આશા કે ઇચ્છાવગર પ્રભુ સંબંધે જ માત્ર ઉચ્ચ વિચાર પ્રભુદર્શન કરતી વખતે મનમાં ઉદ્ભવવા જોઈએ; તેવા પ્રભુ સંબંધેના ઉચ્ચ વિચારોમાં પ્રભુના ગુણો આદિનો સમાવેશ થાય છે અને તે મરણ ભાષામાં કહેવાનો આ લઘુ પુસ્તકનો હેતુ છે. આ પૂજાનો વિષય જરા વિસ્તાર પૂર્વક આગળ આપણે જોઈશું.

૨૮ કોઈ ભવે દર્શન સત્ય રીતે થયું છે ?

મનુષ્યભવ હર્ષભ છે તેથી આ ભવમાં જો દેવનામસ્મરણ-પૂજન-દર્શન-ચિંતન આદિથી ધર્મગ્રહણ નહિ થાય તો પશ્ચી દૂરી ચારાશી લાંબ હવયોનિરૂપી-સંસારચક્રમાં રણડવાતું છે; અને તેમ થશે તો અંતિમ સાધ્ય મેળવી શકાય તેમ નથી અને હજી સુધી તે મેળવી શકાયું નથી એ વાત ચોક્કસ છે. અને તેથી શ્રીમદ્ સિદ્ધસેનસૂરિ કરુણાર્દ્રચિત્તે કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રમાં ચાર શ્લોકમાં કહે છે કે:—

અસ્મિન્નપારમવવારિનિધૌ મુનીશ !

મન્યે ન મે શ્રવણગોચરતાં ગતોઽસિ ।

આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્રપવિત્રમંત્રે

કિં વા વિપદ્વિપધરી સર્વિધં સમેતિ ? ॥

અર્થ:—હે મુનીશ ! હું એમ માનું છું કે આ અપાર
ભવસાગરમાં આપ મને શ્રવણગોચર થયા નથી એટલે મેં
આપને કદી-કોઈ ભવે સાંભળેલા નથી, કારણ કે જો આપના
ગોત્ર-નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર સાંભળેલો હોય તો આપદારૂપી
સાપણી મારી સમીપ કેમ આવી શકે ? અર્થાત્ આપનું નામ
સાંભળ્યા પછી તો આપદા આવે જ નહિ અને મને તો આ
સંસારરૂપ આપત્તિઓ આવેલી છે તેથી હું એમ માનું છું કે
મેં પૂર્વભવોને વિષે ક્યારેપણ આપનું નામ સાંભળ્યું નથી.

જન્માંતરેઽપિ તવ પાદયુગં ન દેવ !

મન્યે મયા મહિતમીહિતદાનદક્ષમ્ ।

તૈનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરામવાનાં

જાતો નિકેતનમહં મથિતાશયાનામ્ ॥

અર્થ:—હે દેવ ! હું માનું છું કે જન્માંતરે પણ આપનું
વાંછિત આપવામાં ચતુર એવું ચરણયુગલ મેં નથી પૂર્યું;
કારણકે હે મુનીશ ! આ જન્મમાં પરાભવો કે જેણે (મારા)
આશય મથી નાંખ્યા છે તેનું હું કથાન થયો છું અર્થાત્ આપના
ચરણાન્વિન્દનો પૂજક પરાભવનું સ્થાનક હોતો નથી અને હું

તેમ થયો છું તેથી મેં પૂર્વજીવંને વિને આપના ચરણાનિદ
ક્યારે પણ પૂજ્યા નથી એમ જાણે છે.

નૂનં ન મોહતિમિમ્મૃતઓચનેન
પૂર્વં વિમો ! સ્વયંપિ પ્રવિભોદિતોડપિ ।
મર્તાવિમો વિદુર્યસિ દિ નામનમ્તાઃ
પ્રોથમપ્રવંશતયઃ સ્વમન્યયંતે ॥

અર્થ:—હે દેવાગિ ! અરેખર મોહરૂપી અધમાદ્યે
દંધાયેલ આંખવાળા જોવા મેં પહેલાં આપને કોંઈવાર પણ
જોયેલ નથી કારણકે જો દર્શન કર્યા હોત તો મર્મને ભેદી
નાંખનારા અને કર્મબંધનો પ્રવૃત્તિ જેનો વિશેષે પ્રાપ્ત કરી છે
જોવા આ અનયો મને કેમ ખાટે છે ?

આકર્ણિતોડપિ મહિતોડપિ નિરીક્ષતોડપિ
નૂનં ન ચંત્રસિ મયા વિપ્રતોડપિ મતયા ।
નાતોડપિ તેન જનચાંપય ! નૃન્નપાત્રં
યસ્માત્ ક્રિયાઃ પ્રતિપત્યંતિ ને ભાવશુભાઃ ॥

અર્થ:—હે જનહિતકારી ! મેં આપને આંખવા
પણ દશે, અથવા પૂજ્યા પણ દશે, નથા હીલ પણ દશે
પણ અરેખર ભક્તિથી ચિત્તમાં ધારણ કરેલા નથી; કારણકે
હું હુંખતું પાત્ર હિતપત્ર થયેલ છું તેથી નાવચગરની ક્રિયા
કળાતી નથી. (નાવવિષયે 'નાવપૂજા' પર વિવેચન-શુભો.)

૨૯. દેવના ગુણ.

હવે દેવના ગુણ તપાસીએ. દેવમાં અનંત ગુણ છે અને ખરૂં જોતાં તેનું વર્ણન સરસ્વતિ કે બૃહસ્પતિ પણ કરી શકે તેમ નથી છતાં મુખ્ય ગુણો શાસ્ત્રોમાં કહ્યા છે તે જોઈએ.

પંચપરમેષિને નમસ્કાર એ બધા મંગલોમાં પહેલું મંગલ છે. તે પંચપરમેષિમાં અરિહંત અને સિદ્ધ એ દેવ છે અને આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ ગુરૂ છે. આ પુસ્તકમાં દેવતત્ત્વ એ વિષય હોવાથી તેજ ચર્ચીશું.

બાર ગુણ અરિહંત દેવ, પ્રભુમીજે બાંધે:

સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખ દોદગ જતે.

શ્રી અરિહંત પ્રભુના બાર ગુણ છે, તેમાંના આઠ પ્રાનિ-
દાન, કૌતુહલ, અને બાર અનિશ્ચય ક્રોધાદિ છે.

૩૦ પ્રતિદાર્ય.

પ્રતિદાર્ય એટલે જે પ્રતિદારી તરીકે પ્રભુ પામે સદે
તેને નીચે પ્રમાણે

અસંકલ્પ મુશ્કળપુરિર્નિર્લયસ્ત્વનિશ્ચામચામનં ચ ।

અમરક દેશુમગતપયં મન્યાનિદાયોગિ જિનેન્દ્રાણામ ॥

અર્થ - અસંકલ્પ, દેવતાથી થતી પુણ્યપતિ,
અમર, દેશ, વામન, વિદ્યાવન, બામંદપ, દુર્દુલ્લિ, અને ૧૭૧
મુક્તિદેવતાઓના અર્થ પ્રતિદાર્ય છે. એટલે શ્રી તીર્થંકર
જેવા મુક્તિદેવ અને અર્ચાવન વગેરે ન્યાં ન્યાં દેવતાઓ

પ્રભુની કાયાથી બાર ગણો, વિસ્તીર્ણ શાખાવાળો અશોકવૃક્ષ, કૂલની વૃદ્ધિ, મનોહર વીણાના સ્વરો કે જેથી પ્રભુની દેશના મનોહર બને, રતનથી જડિત શ્વેત ચામરો (લગવાનને પીંજવા માટે), સુવર્ણમય સિંહાસન (લગવાનને બેસવા માટે) ન્યોતિનું મંડલ (પ્રભુના મસ્તકને પાછલે ભાગે), હુંહલિ-નાચિત્રો, છત્રો (પ્રભુને મસ્તકે) કરે છે.

૩૧. દરેક પ્રાતિહાર્ય પર ભાવના

આ પ્રાતિહાર્ય વિચારતાં તેમાં ભાવના મૂકી શકાય તો સૂદૃઢ ધણું જ ઉદ્ધસિત થાય તેમ છે. શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ કહ્યાણ-મંદિરસ્તોત્રમાં નીચે પ્રમાણે ભાવના ભાવી સુંદર બોધ કરે છે.

૩૨

પ્રથમ અશોકવૃક્ષ નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

ધર્મોપદેશસમયે સવિધાનુભાવા—

દાસ્તાં જનો ભવતિ તે તરુરપ્યગ્રોકઃ ।

અમ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરુહોડપિ

કિં વા વિવોધમુપયાતિ ન જીવલોકઃ ॥

અર્થઃ—(હે સ્વામિન) ધર્મોપદેશ આપતી વખતે આપના સમીપ એટલે પાસે રહેવાના પ્રભાવથી લોક તો દૂર રહો, પરંતુ વૃક્ષ પણ અશોક એટલે શોકરહિત થાય છે, અથવા સૂર્ય ઉદય પામતાં વૃક્ષાદિથી સહિત એવો છવલોક એટલે સમસ્ત જગત્ વિબોધ કહેતાં વિકાસને નથી પામતું ? (પામે છે) એટલે જેમ સૂર્યોદય થવાથી કેવલ લોકજ નિદ્રાનો

ત્યાગ કરી વિગોધને પામે છે, એટલુંજ નહિ પણ વનસ્પતિ
પણ પત્રસંકોચાદિ લક્ષણવાળી નિદાનો ત્યાગ કરી નિદાસ
પામે છે, તેમ તમારા સગીરે સગાથી કેવળ ભવિષ્ લોકજ
અશોક થાય છે એટલુંજ નહિ પરંતુ વૃક્ષ પણ અશોક થાય છે.

બીજા મુરકૃત પુષ્પવૃષ્ટિ નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

નિત્રં વિમો ! કથમવાન્મુન્યન્તમેવ

વિષ્વક્ પતત્યવિરલા સુરગુણવૃષ્ટિઃ ।

ત્વદગોચરે સુમનસાં યદિ વા મુનીશ !

ગચ્છંતિ નૂનમથ ણ્વ હિ વંધનાનિ ॥

અર્થ:—હે વિભુ ! અવિરલ-નિરંતરની દેવતાએ કરેલી
પુષ્પની વૃષ્ટિ આરે તરફ ઊઠ્યું છે મુખ જેનું અને નીચે છે બીટ
(બંધન) જેનું એવી રીતે પડે છે એ આશ્ચર્ય છે ! બરેબર,
હે મુનીશ ! તમે પ્રત્યક્ષ થતાં શોભાયમાન મનવાળાનાં
બંધનો નિશ્ચયે નીચેજ જાય છે—અર્થાત્ તમારા સમીપે સુમ-
નસ્ જે ફૂલ તેનાં બીટ જે બંધન તે અધોમુખ થાય છે અને
સુમનસ્ જે ભવ્ય જીવ તેનાં બાહ્ય અને અભ્યંતર બંધન પણ
નીચાં થાય છે.

ત્રીજા દિવ્યધ્વનિ નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

સ્થાને ગર્ભીરહૃદયોદધિસંભવાયાઃ

પીયૂષતાં તવ ગિરઃ સમુદીરયંતિ ।

પીત્વા યતઃ પરમસંમદસંગભાજો

ભવ્યા વ્રજંતિ સ્તરમાઽપ્યજરામરત્વમ્ ॥

અર્થ:—આપની વાત્રી ગંભીર દુઃખરૂપ સમુદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થએલ અમૃતત્વ ગદાર કાઢે છે તે ચોચાજ છે કારણ કે તેનું પાન કરી ઉત્કૃષ્ટ દર્પના ગંગને એવનાર ભવ્ય પ્રાણીઓ શીઘ્રપણે અજરત્વ અને અમરત્વને પામે છે. અર્થાત્ અમૃત-પાન કરવાથી અજરામરપણું પ્રાપ્ત થાય છે તેવી રીતે આપની વાત્રીનું પાન કરવાથી અજરામરપણું પ્રાપ્ત થાય છે તેથી તે અમૃતનું પાન છે એમ જો કહ્યું છે તે ચોચાજ છે. (અને દિવ્યધ્વનિ તે યથાર્થ નામ છે.)

૩૫.

એથા આમર નામના પ્રાતિહાય વિધે ભાવના.

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્થ મગુરુપતંતો

મન્યે વદંતિ શુચયઃ મુરચામરીષાઃ ।

યેઽસ્મે નતિ વિદ્યતે મુનિપુંગવાય

તે નૂનમૂર્લીગતયઃ સ્વલુ શુદ્ધભાવાઃ ॥

અર્થ:—હે સ્વામિન્ ! હું એમ માનું છું કે પવિત્ર એવા દેવતાએ વર્જિત આમરના સમૂહ અત્યંત પક્ષે નીચા નર્મીને ઉંચા ઉછલતા હોઈ એમ કહે છે—જણાવે છે કે જે મનુષ્યો આ મુનિપુંગવ-મુનિમાં પ્રધાન એવા શ્રી તીર્થકરપ્રભુને નમસ્કાર કરે છે તે ખરેખર નિશ્ચયે ઉંચી ગતિવાળા અને શુદ્ધ ભાવવાળા

આપ છે અર્થાત ગામરો આગામે છે કે, અરો પાળ પ્રભુ આગામી
નીચાં નગીને પાછી ઉંચા ગરીબી પીએ તેમ બીજા પાળ જે
ભવ્ય હોય છે તે પ્રભુને નમસ્કાર કરીને ઊર્વચાત પામશે.

૩૬.

પાંચમા સિંહાસન નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

શ્યામ ગમીગરિમુઝ્જ્વલ્લેમરત્ન-

મિદામનમ્મમિદ મન્યશિસંદિનમ્ત્વામ ।

આલોકયંતિ રમણેન નદંતમુજે-

શ્રામીકરાદ્રિશિરસીવ નવાંબુવાહમ્ ॥

અર્થ:—ભવ્યરૂપ શિળાંડી એટલે મોર છે તે આ સમવ-
સરણુને વિષે તમોને ઉજ્જ્વલ હેમ અને રતથી જડેલ સિંહાસનમાં
બેઠેલા શ્યામવર્ણયુક્ત અને ગંભીર વાણીવાળા આપને જેવી
રીતે મેરૂપર્વતના શિખરમાં ઉંચે સ્વરે શબ્દ કરતા-ગર્જતા
નવીન મેઘનેજ જુએ તેમ ઉત્સુકપણાથી જુએ છે. અર્થાત્
મેરૂપર્વતને સ્થાને સિંહાસન બાણુવું અને મેઘને સ્થાને પ્રભુનું
શ્યામ શરીર બાણુવું અને ગર્જનાને સ્થાને પ્રભુની વાણી
સમજવી. આ ભાવના પાર્શ્વનાથ આગલ ભાવેલ છે તેથી
શ્યામ શરીર ગ્રહણ કરેલું છે, બાકી દરેક તીર્થકરોનાં શ્યામ
શરીર હોતાં નથી.

૩૭.

છઠ્ઠા ભામંડલ નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

ઉદ્ગચ્છતા તવ શિતિદ્યુતિમંડલેન

લુપ્તચ્છદચ્છવિરશોકતર્લ્ભૂવ ।

સાન્નિધ્યતોઽપિ યદિ વા તવ વીતરાગ !
નીરાગતાં વ્રજતિ કો ન સચેતનોઽપિ ॥

અર્થ.—તમારું હૈયું જતું એવું એટલે પ્રસરતું શ્વેત પ્રભાના મંડલ જેવું ભામંડલ તેનાથી અશોકવૃક્ષ એવો થયો કે તેના પાંદડાની કાંતિ અર્થાત્ રક્તતા લોપાઈ ગઈ, કારણ કે જેના રાગદ્રેષ ગયા છે એવા હે વીતરાગ ! તમારા સાન્નિધ્યપણાથી પણ (એટલે વચનશ્રવણ રૂપદર્શન તો દૂર રહો) પણ સમીપે હોવાથી ચેતનાવાળો કયો નીરાગતા એટલે નિર્ભક્તવને પામતો નથી ? (અર્થાત્ સર્વ પામે છે.)

૩૮.

સાતમા દેવદુંદુભિ નામના પ્રાતિહાર્ય વિષે ભાવના.

મો મોઃ પ્રમાદમવધૂય મજધ્વમેન-

માગત્ય નિર્વૃત્તિપુરિં પ્રતિસાર્થવાહમ્ ।

પ્રતિવેદયતિ દેવ ! જગન્નયાય

મન્યે નદન્નમિનમઃસુરદુંદુભિસ્તે ॥

અર્થ.—હું એમ માનું છું કે હે દેવ ! તમારો દેવદુંદુભિ આકાશને અભિવ્યાપ કરતો શબ્દાયમાન થઈ ત્રણ જગતને આ પ્રકારે નિવેદન કરે છે કે હે જગત્રયજનો ! પ્રમાદનો ત્યાગ કરી આ મોક્ષપુરી પ્રત્યે માર્ગવાહક-લઈ જનાર એવા શ્રી તીર્થંકર પ્રભુ પાસે આવીને તેને ભજો.

આઠમા છત્રત્રય નામના પ્રાનિદાર્ય વિષે ભાવના

ઉચોત્તિનેષુ મનતા મુનનેષુ નાથ !

તારાન્વિતો વિધુર્યં વિહતાભિકારઃ ।

મુક્તાકલ્યાપકલિતોન્ધ્યેમિનાતપત્ર—

વ્યાજાન્નિધા મૃતતનુર્ધ્રુવમમ્યુપેતઃ ॥

અર્થ:—હું નાથ ! આ તમારા ઉપર જે ત્રણ છત્ર છે તે ત્રણ છત્ર નથી પરંતુ શું છે ? તો કે મુક્તા એટલે મોતી તેના સમૃદ્ધથી સહિત અને ઉદ્વસિત એવા આતપત્ર કહેતાં ત્રણ છત્ર તેના મીશે કરીને તારામંડળ સહિત નિશ્ચયે ત્રણ પ્રકારનું શરીર ધારણ કરી વિધુ—ચંદ્રમા છે તે તમારી સેવા કરવા અર્થે જાણે તમારી પાસે આવ્યો હોય નહિ ? તે ચંદ્રમાનો અધિકાર (જગત્માં પ્રકાશ આપવાનો) હજી ઇ ગયો છે કારણ કે તમે ત્રણ ભુવનને પ્રકાશિત કરો છો તેથી ચંદ્રમાનો પ્રકાશ કરવાનો અધિકાર નિષ્ફલ થયો, તેથી તમારી પાસે આવી રહ્યો હોય તેમ લાગે છે.

૪૦ ચાર અતિશય.

અતિશય એટલે ઉત્કૃષ્ટતા. આ અતિશય મૂળ ચાર છે.

૧. અપાયાપગમાતિશય—(અપાય=ઉપદ્રવ અને

અપગમ=નાશ) આ બે પ્રકારનાં છે.

અ—સ્વાશ્રયી—એટલે પોતાના સંબંધમાં અપાય

એટલે ઉપદ્રવનો દુશ્મની અને ભાવથી નાશ થયો
છે તે.

દુશ્મઉપદ્રવ—સર્વ દોષો. આ પોતાને કુલ થઈ ગયા હોય છે.

ભાવઉપદ્રવ—અંતરંગ ક્રોધો અદાદ દુષણ. આ અદાદ નીચે
પ્રમાણે.—

અંતરાયાદાનત્વામવીયંભોગોપમૌગમા:

તાસો રત્યરતિર્ગીતિર્ગેગુપ્ત્યા ઝાંક પ્ત્ય ચ ॥

કામો નિગ્યાત્ત્વમજ્ઞાનં મિદ્રા નાવિરતિસ્તથા ।

રાગદ્વેષો ચ સૌ દોષો નેવામષ્ટાદશાપ્યમી ॥

(૧) દાનાંતરાય. (૨) લાભાંતરાય. (૩) વીર્યાંતરાય.
(૪) લોભાંતરાય. (૫) ઉપલોભાંતરાય. (૬) દ્વાન્ધ્ય (૭)
રતિ. (૮) અરતિ. (૯) ભય. (૧૦) શોક. (૧૧) શુશુ-
પ્સાન્નિદા. (૧૨) ક્રમ. (૧૩) મિથ્યાત્વ. (૧૪) અજ્ઞાન.
(૧૫) નિદ્રા. (૧૬) અવિરતિ. (૧૭) રાગ. (૧૮) દ્વેષ.

આ રીતે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય.

અ-પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય—કે જેનાથી ઉપદ્રવ
નાશ પામે. એટલે ત્યાં ભગવાન વિચરે, ત્યાં હરેક
દિશામાં મળીને સવાસો જોજન સુખીમાં પ્રાયઃ રોગ,
મરદી, વેર, અતિવૃદ્ધિ, હુકાળ આદિ થાય નહિ.

૨. જ્ઞાનાતિશય—જેનાથી ભગવાન લોકલોકેશ્વર સ્વરૂપ સર્વ
પ્રકારે જાણે છે તે, કારણ કે તેમને કેવલજ્ઞાન

આ (૧-૪) ગાર અતિશય જન્મશીજ હોય માટે સ્વા-
ભાવિક-સદ્ગતિશય અથવા મૂઝાતિશય કહેવાય છે.

૫. યોજનપ્રમાણ સમવસરણુમાં મનુષ્ય, દેવ, અને તિર્થંગી
કોડાકોડ સમાય અને તેમને બાધા થાય નહિ.
૬. પચીસ યોજન એટલે બસે ગાઉ સુખી પૂર્વોચ્ચત દેગ
ઉપશમે અને નવા દેગ થાય નહિ.
૭. ત્રિભાગ જાય.
૮. મન્ડી થાય નહી.
૯. અગિયમિ એટલે સદા ઉપરાંત વરસાદ થાય નહિ.
૧૦. અન્નાદિગિ એટલે વરસાદનો અભાવ થાય નહિ.
૧૧. હાં મત એ એ હુકામ ન પડે.
૧૨. જાગર અને પચપદ્મે જાય ન હોય.
૧૩. જાગરની બાધા મળાય, નિર્ભય, અને દેવતા સર્વ થાય
વહની બાધામાં વમડે.
૧૪. જો જોજન પડી મન્ડીથીં નંબળાય.
૧૫. જો જોજન ત્રિજગતે બાધાંદય હોય.
૧૬. જો જોજન પચપદ્મે મન્ડીથીં દેવ પદ્માન થાય
જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે
જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે
જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે
જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે જો જોજન ત્રિજગતે

૧૬. આકાશમાં ધર્મચક્ર હોય.
૧૭. બાર ભેડી (ચોવીસ) ચામર અણુર્વાજનમાં વીંળાય.
૧૮. પદ્મપીઠ સહિત સ્ફટિક રતનું ઉત્તમ સિંહાસન હોય.
૧૯. ત્રણ છત્ર દરેક દિશાએ હોય.
૨૦. રત્નમય ધર્મધ્વજ હોય (તેને ઇન્દ્રધ્વજ પણ કહે છે.)
૨૧. નવ સુવર્ણકમળ ઉપર પગ પડે (જે ઉપર પગ મૂકે અને સાત પાછળ રહે.)
૨૨. મણિ, સુવર્ણ, અને રૂપાના એ રીતે ત્રણ ગઢ હોય.
૨૩. ચાર મુખે કરી ધર્મદેશના દે, (બાકીનાં ત્રણ પ્રતિબિંબ-મુખ દેવ કરી દે.)
૨૪. સ્વશરીરથી બારગણ ઉંચું અગ્રોક વૃક્ષ, છત્ર, ઘંટ, પતાકા આદિથી યુક્ત હોય.
૨૫. કાંટા અપીમુખ એટલે અવગા થઈ જાય.
૨૬. ચાલતી વખતે સર્વ વૃક્ષ નમી પ્રણામ કરે.
૨૭. આકાશમાં હુંદુલિ ચાલતી વખતે વાગે.
૨૮. યેજ્ઞન પ્રમાણુ અનુક્રમ વાસુ હોય.
૨૯. મોર વડે શુભ પક્ષીઓ પ્રદક્ષિણા કરતાં ફરે.
૩૦. મુગંધી જળની વૃષ્ટિ થાય.
૩૧. જળસ્થળમાં ઉપજેલાં પાંચ વર્ણકૂલની ટીંચણુ સુધી વૃષ્ટિ થાય.
૩૨. કેશ, દાઢી, નખ, વધે નહિ. (સંયમ લીધા પછી).

૩૩. જમન્યતાથી ચાર નિકાયના કોડ દેવતા પાસે રહે,
૩૪. સર્વ ઋતુઓ અનુકૂળ રહે.

આ છેલ્લા ૧૬-૩૪ એટલે ઓગણીસ અતિશયો દેવતા કરે. તેથી તે દેવકૃતાતિશય કહેવાય છે.

૪૩

સિદ્ધનું સ્વરૂપ.

જે આઠ કર્મથી મુક્ત થઈ મોક્ષમાં બીરાજે છે, જે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્યાદિ અનંત ગુણોથી પૂર્ણ છે, જે અનંત જ્ઞાન અને અનંત દર્શન વડે લોકલોકનું સ્વરૂપ ક્ષણે ક્ષણે બાળી અને જોઈ રહ્યા છે તે સિદ્ધ દેવ છે. તેમની સ્થિતિ સાદી અને અનંત છે. જ્યારે આઠ કર્મ ખપાવી સિદ્ધત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તેમની શરૂઆત થઈ માટે તેમની સ્થિતિ સાદી (આદિ-શરૂઆતે કરી સહિત), અને મોક્ષમાંથી ચલવાનો-કરી જન્મ લેવાનો અભાવ હોવાથી અનંતકાળ સુધી સિદ્ધના સિદ્ધ રહેવાના એટલે કે તેમની સ્થિતિમાં ફેરફાર અનંતકાલ સુધી નહિ થવાનો હોવાથી તેમની સિદ્ધસ્થિતિ અનંત છે. સિદ્ધ આઠ કર્મે સહિત છે અને આઠ ગુણે સહિત છે. આ આઠ કર્મમાંથી એક એક ખપાવવાથી એક એક સિદ્ધનો ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આનું સ્વપ્રતીકરણ નીચે પ્રમાણે છે:—

કર્મ. તે કર્મ જવાથી મળતા શુભ.

૧. જ્ઞાનાવરણીય. કેવલજ્ઞાન (આથી લોકલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે જાણી શકાય છે.)
 ૨. દર્શનાવરણીય. કેવલદર્શન (આથી લોકલોકના જ્ઞાન સમસ્ત પ્રકારે જાણી શકાય છે.)
 ૩. અંતરાય અનંતવીર્ય-જલ. અંતરાય-કર્મ જવાથી અનંતદાન-દાન-ભોગ-ઉપભોગ-વીર્યમય થવાય છે.
 ૪. મોહનીય. ક્ષાયકસમ્યક્-વ-નિર્મોહ જવાથી અનંત-ચારિત્ર ઉત્પન્ન થાય છે.
- મોહ-મેહથી માર કર્મો ધનપાતિ-આત્માના મન સ્વરૂપના સંહારક છે.
૫. નામ. અરૂપીપાતું-નામ કર્મ હોય ત્યાં શરીર હોય અને શરીર ત્યાં રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ વર્ણાદિ હોય તેથી નામકર્મનો ક્ષય થવાથી અરૂપી શુભ ઉત્પન્ન થાય છે.
 ૬. ગોત્ર. અશુદ્ધધુત્ય=મારીપણું નહિ તેમ હલકા-પણું નાંદ. ગોત્રકર્મ ક્ષય થવાથી ઉચ્ચ-નીચપણું રહેતું નથી.
 ૭. વેદર્નય. અવ્યાજાધ મુખ (અ=નહિનવ્યજાધ આથી મુખકર્મ =પીડા) પીડા વગરનું, નિર્વેદનીય-નિરૂ-

પ્રત્યક્ષ રૂપે જાણી શકાય તેવા કારણોના અભાવે.

જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં

જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.

જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં

જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.

જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં
જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.

જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં
જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.
જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં
જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.
જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં
જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.
જો આમ હોય તો આપણે આપણા જીવનમાં
જોઈએ તેવા કારણોની શોધ કરવાની જરૂર પડે.

૪૪. વિધિની જરૂર.

શ્રીમદ સિદ્ધસંભારિ કંદે છે કે :

મન્યામ્ન પૃથ મુનામિષ ! યે પ્રિયં

મામધર્માન્તિ વિધિર્વાદિધૃતાન્યકૃત્યાઃ ।

મવત્યોદ્વિસત્પુત્રકૃપામકદેહદેશાઃ

પાદદ્વયં તથ વિમો ! મુવિ જન્મમાતઃ ॥

હૈ ત્રિભુવનનાથ ! હૈ વિભુ ! તેજ મનુષ્યોને મન્ય છે કે
જે બીજાં કાર્યો છોડીને ભક્તિએ કરી ઉદ્ધાસ પામતા એવા

રોમાંચથી પોતાના શરીરના ભાગ વ્યાપ્ત કરી આપના ચરણ-
કમળને વિધિપૂર્વક ત્રણ કાલે આરાધે છે-સેવે છે.

કોઈ પણ કાર્ય વિધિપૂર્વક અને ભાવપૂર્વક કર્યાથી તેનું
ફલ ઉત્કૃષ્ટ આવે છે. તો ચૈત્ય-દેવવંદન કરવાનો વિધિ શાસ્ત્રમાં
કહેવા પ્રમાણે સમ્યક્ રીતે સાચવવો જોઈએ.

૪૫. અંગશુદ્ધિ.

પ્રથમ તો દેવમંદિરે અંગ શુદ્ધ રાખી જવું જોઈએ. જે
જે સ્થલે મંથસ્થ ભાગમાં જિનમંદિર હોય છે ત્યાં તો પો-
તાના ઘરથીજ શુદ્ધ, છવરહિત, અને કાંકરા કે વેળુવાળી જમીન
ઉપર જરૂર જેટલા ઉષ્ણ પાણીથી સ્નાન કરી, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરી,
પાદ પ્રક્ષાલનાર્થે જળપાત્ર સાથે લઈ જિનમંદિરે જવું તે
અત્યુત્તમ છે; પરંતુ જ્યાં પોતાના ઘરથી જિનમંદિર વધારે
દૂર હોય ત્યાં તેમ કરવું તે લોકવિરુદ્ધ અને શરીરને અપવિત્ર
થવાના સંભવવાળું છે, કારણ કે મોટે અને લાંબે માર્ગે જતાં
અશુચિનો તેમજ વ્યાવહારિક નીતિને અનુસરતાં મલીન
જનોના સંસર્ગનો સંભવ છે. ત્યારે આમ હોય ત્યારે જિન-
મંદિરે જઈને સ્નાન કરવું યોગ્ય છે.

૪૬. દશત્રિક.

હવે ચૈત્યવંદનનાં ચોવીશ દ્વાર છે. તેમાંનું પહેલું દશ-
ત્રિક (ત્રિકન્ત્રણનો સમૂહ) દ્વાર કહીએ. આમાં પ્રથમ ત્રિક
(ત્રેવેધિકી નિસિહિ) ની છે.

૩. પ્રણામત્રિક-ત્રણુ જાતના પ્રણામ કરવા તે.

(૧) અંજલિજાત પ્રણામ-એ હાથ જોડી અંજલિ કરી પ્રણામ કરવા તે.

(૨) અર્ધાવનતપ્રણામ-અર્ધા નમેલા એટલે કેડથી શરીર જરા નમાડી તથા માથું, હાથ આદિથી ભૂમિને યગ આદિનો સ્પર્શ કરી પ્રણામ કરવા તે. આમાં ચાર અંગ નમે છે.

(૩) પંચાંગપ્રણામ-એટલે પાંચ અંગ-નામે જે જાતનું, જે હાથ, અને એક માથું નમાડી જમા-સમણુ આપી પ્રણામ કરવા તે.

૪. પૂજાત્રિક-ત્રણુ જાતની પૂજા.

(૧) અંગપૂજા-શરીરપૂજા-આમાં પ્રથમ સાત-વાનાં-નામે મન, વચન, કાય, વસ્ત્ર, પૂજાનાં ઉપકરણો, ભૂમિ એ છની શુદ્ધિ તથા નીતિનું ધન એમ જોઈએ. એ પછી નિર્મલ વસ્ત્ર પહેરી આઠપડો સુખકોશ થાય એવું ઉત્તરાસંગ રાખી પ્રણામ શરીરની પૂજા કરવી જોઈએ. તે શરીરની પૂજા આ પ્રમાણે થાય છે. પહેલાં આશાતના ટાળવા માટે જિંઘને-ભગવાનના અંગને મોરપીછીથી કે પુંજણીથી પુંજવા, પછી નવરાવી, અંગ લુહી, વિલેપન કરી,

વરેણાં પહેરાવી આંગી ગળી, કુટા ચઢાવી,
મુખ મુગ્ધાં વારાકુટ વગેરેની પૂજા કરવી.

(અર્ચાઆ આંગી ગાંઠાંથી ચોડું બોતાવું ગોચ્ય થઈ
પડશે. પ્રભુની આંગીમાં સુધારો થવાની બહુ જરૂર છે. કેટલોક
ઠેકાણે પ્રભુને કોટ, પાટલુન, ખમીશ, વારાકુટ વગેરે પહેરા
વાય છે, એ જિલકુલ ગોચ્ય નથી. શું પ્રભુને આપણા જેવા
ખનાવવા માંગીએ છીએ ? ખરી રીતે એવો શબ્દગાર પહેરા-
વવો જોઈએ કે જે જોતાંજ વીતરાગદશા-ગંભીરતા-પ્રાઢતા
એકદમ યાદ આવે. દર્શનની ઘણીજ અસર થાય છે. જેમ એક
કોધીને જોતાંજ કોધ ચઢે છે, જલવાનને જોતાંજ જલ સકુદે છે,
સૂગ ચઢે એવી વસ્તુ જોતાં સૂગ આવે છે, ખાટી વસ્તુ
જોતાંજ મોઢામાં પાણી આવે છે, રોગીને જોતાં ત્રાસ છુટે છે,
પોતાની સ્ત્રીની મૂર્તિ જોઈને કામ વ્યાપ્ત થાય છે, પોતાની
માતા, પિતા કે ગુરૂની છબી જોઈ આનંદ થાય છે અને
તેને મન, વચન, અને કાયાએ કરીને નમસ્કાર થાય છે, તેવીજ
રીતે પરમેશ્વરને-વીતરાગને જોતાંજ વીતરાગતા થવી જોઈએ.
તેમની મૂર્તિ શાંત મુદ્રાવાળી છે અને તેમ હોવાથી તે જોઈને
આપણને શાંતિ-આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે, એટલુંજ નહિ,
પણ તેમના સદ્ગુણોનું અનુકરણ કરવાનું મન થાય છે. વળી
આપણે જેમ વધારે ભાવથી વીતરાગ-પ્રતિમાને નિરખીએ
છીએ, તથા સ્તુતિ, નમસ્કાર, પૂજા આદિ પ્રકારથી તેનું બહુ-
માન કરીએ છીએ, તેમ તેમ આપણા આત્મામાં સદ્ગુણો
અહણ કરવાની તથા સદાચરણથી ચાલીને મોક્ષ મેળવવાની

મર્યાદાના આંકુરો પ્રગટ થાય છે. પ્રતિમાનું દર્શન કરવાથી, તેની પૂજા કરવાથી, જે ઉત્તમ જીવનું તે પ્રતિગિંજ છે તેના ચરિત્રનું મનન કરવાથી, તથા આપણી જીંદગી પણ તેમના જેવી ધર્મિષ્ઠ, દયાળુ અને પરોપકારી થાય, અને આપણે પણ તેની પેઠે મોક્ષનાં અનંત સુખ મેળવીએ એવી ભાવના ભાવવાથી આપણું કલ્યાણ થાય છે. આ દર્શન પરંપરાએ પરિણામરૂપ છે તેથી તે પરંપરાએ દર્શનથી તેના જેવી સ્થિતિએ પહોંચવાને આપણે લાયક થઈએ છીએ. આ પરથી સમજાશે કે આંગી એવી હોવી જોઈએ કે જે વીતરાગ-મુદ્રાનું યથાસ્થિત ભાન કરાવે, અને આપણા કરતાં અનંતગણા ગુણોને તે ધારણ કરનારા છે એવું હૃદયપૂર્વક સમજાય.

હમણાંના લોકો બાહ્ય આડંબરમાંજ મોહી રહ્યા છે. ઘેર આવીને વીતરાગ મુદ્રાનાં વખાણ એક કોર રહ્યાં, પરંતુ આંગીનાંજ વખાણ આપણે સાંભળીએ છીએ, અને તે આવી રીતે કે 'ઓહો ! આંગી કેવી સરસ હતી ! હાર કેવો સુંદર લીલમનો હતો ! ઘડીઆળ કેવું શોભતું હતું !' આમ થવાથી મૂળ વસ્તુ ભૂલી જવાય છે, અને ચિત્તને વીતરાગ મુદ્રાથી પ્રાપ્ત થનારા ગુણ નામે સ્થિરતા, શાંતિ અને સમભાવ પ્રાપ્ત થતાં નથી; અને જો તે પ્રાપ્ત ન થાય તો સમજવું કે આપણા દર્શનમાં કાંઈ ખામી છે; અને આ ખામી દૂર કરવાનું આપણું કર્તવ્ય છે.)

(૨) અગ્રપૂજા-ધૂપ દીવો, નૈવેદ્યાદિ ભગવાનની આગળ મૂકી આરતી, ઘંટ, ચોખા આદિ સાહિત્યોથી પૂજા કરવી તે.

$$\frac{A}{L} = \frac{\pi^2}{9} \approx 1.107$$

— 10 —

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

1

91. 1 92. 2 93. 3 94. 4 95. 5

99 : []

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

[illegible]

• 4 11/24/11 11:00 AM 11/24/11 11:00 AM

7. The above information is true and correct to the best of my knowledge and belief.

(3) (4) 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1

የህዝብ ጥቅም ላይ የዋለው የጥራት ማረጋገጫ ስርዓት

ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପଦ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଚିନ୍ତନର ମୂଳଦିଗ ଓ,

ଆମ ଆଗତ୍ସାଳୀନୀ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ.

૩૧. જન્મ-મૃત્યુ-અવસ્થા-વિચલન, વધન
 ધન-કલ્પ, સર્વ-કલ્પ-વિષયે ક્રમ-કલ્પ
 ભાગ્યવાન છે.

આ. શાન્ત્યાવસ્થા—કેસર, ચંદન, મરેણાં ચઢાવવી
વળતે તથા આંગી રચવી, માતા ખંડેરા
વધી એ વળતે બાવવાની છે.

૪. ધમજ્ઞાવસ્થા-ભગવંતના દેશ આદિ સંહિત
મસ્તકાદિ (સાધુનેવા) જોઇને ભાવવાની છે.

(૨) પદ્મ અવસ્થા-પદ એટલે તીર્થ દર પદ-કેવલ-
જ્ઞાન તે મોક્ષ ગયા સુધીની કેવલી અવસ્થા.
પ્રભુને આઠ મહા પ્રાતિદાર્પ અને ચાર અનિશ્ચય
સંહિત જોઇને આ ભાવવાની છે.

(૩) રૂપાવીત અવસ્થા-રૂપવગરની એવી સિદ્ધપણની
અવસ્થા-(ત્યાં પુણ્યલનાં પરમાણુ હોય ત્યાં
રૂપ હોય; પરંતુ સિદ્ધને પરમાણુભાવ નથી તેથી
તે અરૂપી કહેવાય છે). આ અવસ્થાને પ્રભુને
પર્યકાસને (પલાંઠીમાં) કારોત્સર્ગ (કાઉસ
ગ) કરતાં જોઇને ભાવવાની છે. આવી અવ-
સ્થામાં અપૂર્વશ્રાંતિ પ્રગટે છે અને તેથી ધાત્રી
તીર્થ દેશ આ કાઉસગગ મુદ્રામાં મોક્ષે ગયા છે.

દિશા ત્રિક-ત્રણ દિશા-નામે ઊર્ધ્વ-ઉચ્ચી, અધો-નીચી,
અને તિર્યક-તીર્થો-આડી અવળા હોડી દર્મ દ્રુક્ત જિન-
મુખ ઉપરજ દિશી રાખી એકાગ્રતા કરવી. આ ત્રિકતુ
આમ્નુ નામ ત્રિદિશિનિરીક્ષણવર્તન ત્રિક છે.

પદભૂમિપ્રમાર્જન ત્રિક-એટલે ચૈત્યવંદનાદિક કરતાં પગ
મૂકવાની ભૂમિતુ ત્રણ વાર પ્રમાર્જન (હવ રક્ષાને અર્થ
ગૃહસ્થે વચ્ચના છેડાથી અને સાધુએ સ્નેહરણથી
પુનઃ) તે.

૧૪. શેકેલાં ધાન્ય વગેરે ખાવાં.
૧૫. ગ્રામડી વગેરે નાંખવું.
૧૬. ઝોસડ આદિરૂપે પિત્તની ઉલટી કરવી.
૧૭. ઉલટી કરવી.
૧૮. દાતણ કરવું.
૧૯. વીસામણ કરાવવો—દાખલા તરીકે પગ ચંપાવવા.
૨૦. બકરી ગાય ભેંસ ઘોડા હાથી આદિ બાંધવા.
- ૨૧-૨૭. દાંત, આંખ, નખ, ગંડસ્થલ, નાક, કાન, માથા આદિ સર્જનો મેલ નાંખવો.
૨૮. સૂવું.
૨૯. મંત્ર, ભૂત, ગ્રહ, રાજ વગેરે કાર્યનો વિચાર કરવો.
૩૦. વૃદ્ધ પુરૂષના સમુદાયમાં આવી મળવું, એટલે વિવાહ અર્થે, તેથી વાદવિવાદ કરવો.
૩૧. નામાં લેખાં કરવાં.
૩૨. ધન વગેરેની વહેંચણી કરવી.
૩૩. પોતાનો દ્રવ્યભંડાર ત્યાં સ્થાપવો.
૩૪. પગ ઉપર પગ ચઢાવી બેસવું.
૩૫. છાણું થાપવાં.
૩૬. કપડાં સૂકવવાં.
૩૭. દાલ વગેરે ઉગાડવું.
૩૮. પાપડ વણવા.
૩૯. બડી, શીરાવડી વગેરે કરવી.

દાસ વગેરેના સમયથી દેસાસરમાં ચંતેલાં મનુ.
 દિલથીદાસી-ચેાડસી રહ્યું.
 વિદ્યા રહ્યો.
 બાલુ, વચ્ચાન વગેરે દયોઆર પડ્યાં કે સજ્યાં.
 સાય લેઝ મળ્યો.
 તાપણી નાચ્યો.
 અભાદિ નાચ્યું.
 નાણું પાડ્યું.
 અધિધથી નિશ્ચિદિ રહ્યા વિના દેસાસરમાં મનુ.
 ૨. ઇત. પગરખાં, દયોઆર, સામર—આ આર સાયે
 લઈ પ્રવેશ કર્યો.
 મનને સાંચસ નાચ્યું.
 લેલ વગેરે ચરીદે ચાપડ્યું.
 અધિધા પુષ્પફલાદિતે ગાઉર ન મૂક્યાં.
 અદ્ય વસ્તુ જે હાન, વીંટી, કપડાં વગેરે બહાર મુકી
 શાળા વિનાના મમ દેસાસરમાં દાખલ મનુ.
 લગવંતને જોતાંજ હાથ ન જોડ્યા.
 ઉત્તરામંગ ન સાખ્યું.
 મુગટ મસ્તકે મર્યો.
 પાણી પદ વચ્ચ, બેઠાનું, બેચ વગેરે દાખલે નાંજાડ્યું.
 ફુલના દાર નોરા માથેથી ન મૂકી દેવા.
 લેલ પાણી એટલે સરત બહ્યો.
 ગેડીહંટ મનુ.

૧૪. શેકેલાં ધાન્ય વગેરે ખાવાં.
૧૫. ચામડી વગેરે નાંખવું.
૧૬. ઓસડ આદિરૂપે પિત્તની ઉલટી કરવી.
૧૭. ઉલટી કરવી.
૧૮. દાતણ કરવું.
૧૯. વીસામણ કરાવવો—દાખલા તરીકે પગ ચંપાવવા.
૨૦. બકરી ગાય લેંસ ઘોડા હાથી આદિ ખાંધવા.
- ૨૧-૨૭. દાંત, આંખ, નખ, ગંડસ્થલ, નાક, કાન, માથા આદિ સર્જનો મેલ નાંખવો.
૨૮. સૂવું.
૨૯. મંત્ર, ભૂત, ગ્રહ, રાજ વગેરે કાર્યનો વિચાર કરવો.
૩૦. વૃદ્ધ પુરૂષના સમુદાયમાં આવી મળવું, એટલે વિવાદ અર્થે, તેથી વાદવિવાદ કરવો.
૩૧. નામાં લેખાં કરવાં.
૩૨. ધન વગેરેની વહેંચણી કરવી.
૩૩. પોતાનો દ્રવ્યલંકાર ત્યાં સ્થાપવો.
૩૪. પગ ઉપર પગ ચઢાવી બેસવું.
૩૫. છાણાં ચાપવાં.
૩૬. કપડાં સૂકવવાં.
૩૭. દાલ વગેરે ઉગાડવું.
૩૮. પાપડ વણવા.
૩૯. વડી, શીરાવડી વગેરે કરવી.

૪૦. સત્ત વગેરેના કાવચો દેરાસરમાં સંતાપી જવું.
 ૪૧. તિલમીડીમો-ગોઝમો રહવું.
 ૪૨. તિમ્મો રહવો.
 ૪૩. જાણ, તરવાર વગેરે દર્શીઆર મહાં દે સ્થાપ્યાં.
 ૪૪. આપ જો સ રાખ્યો.
 ૪૫. તાપજી, તાપજી.
 ૪૬. અભાદિ રાખવું.
 ૪૭. નાણું પાડખવું.
 ૪૮. અગિયમી નિસિદિ કહ્યા વિના દેરાસરમાં જવું.
 ૪૯-૫૨. ૪૭, ૫૧મહાં, દર્શીઆર, આમર—આ આપ કાચે
 હમ પ્રેસ કરેયો.
 ૫૩. મનને સંગત રાખવું.
 ૫૪. તેલ વગેરે સરીરે ચોપડવું.
 ૫૫. સમિત પુષ્પફલાદિક જાહેર ન મૂક્યાં.
 ૫૬. અક્ષય વસ્તુ જે હાથ, ચીંટી, કમળ વગેરે બહાર મુકી
 યોગ્યા વિનાના થઈ દેરાસરમાં દાખલ થવું.
 ૫૭. બાજવનને જોનાંજ હાથ ન જોડવા.
 ૫૮. ઉત્તરાચળ ન રાખવું.
 ૫૯. મુગટ મરતકે ધરવો.
 ૬૦. પાપટી પર વસ, યોકાતું, પંચ વગેરે હાથ તે ન છોડવું.
 ૬૧. ફુલના હાથ તોડા માથેથી ન મૂકી દેવા.
 ૬૨. હોદ પાડવી ઐટલે સદત બકવી.
 ૬૩. ગેડીદેટ કમવું.

૧૪. શેકેલાં ધાન્ય વગેરે ખાવાં.
૧૫. ગ્રામડી વગેરે નાંખવું.
૧૬. ઓસડ આદિરૂપે પિત્તની ઉલટી કરવી.
૧૭. ઉલટી કરવી.
૧૮. દાતણુ કરવું.
૧૯. વીસામણુ કરાવવો-દાખલા તરીકે પગ ચંપાવવા.
૨૦. બકરી ગાય ભેંસ ઘોડા હાથી આદિ ખાંધવા.
- ૨૧-૨૭. દાંત, આંખ, નખ, ગંડસ્થલ, નાક, કાન, માથા આદિ સર્વનો મેલ નાંખવો.
૨૮. સૂવું.
૨૯. મંત્ર, ભૂત, ગ્રહ, રાજ વગેરે કાર્યનો વિચાર કરવો.
૩૦. વૃદ્ધ પુરૂષના સમુદાયમાં આવી મળવું, એટલે વિવાદ અર્થે, તેથી વાદવિવાદ કરવો.
૩૧. નામાં લેખાં કરવાં.
૩૨. ધન વગેરેની વહેંચણી કરવી.
૩૩. પોતાનો દ્રવ્યભંડાર ત્યાં સ્થાપવો.
૩૪. પગ ઉપર પગ ચઢાવી બેસવું.
૩૫. છાણું થાપવાં.
૩૬. કપડાં સૂકવવાં.
૩૭. દાલ વગેરે ઉગાડવું.
૩૮. પાપડ વણવા.
૩૯. વડી, શીરાવડી વગેરે કરવી.

૪૦. કાલ વગેરેના જાણી દેશસરમાં ચંતાઈ જાયું.
 ૪૧. દિલ્લીદીથી-ગોહથી રહ્યું.
 ૪૨. ગિદ્યા કરવી.
 ૪૩. બાણ, તરવાર વગેરે દુધીઆર થઈયાં કે સાર્યાં.
 ૪૪. ગાય લેઈ રાખવી.
 ૪૫. લાપણી, નાપવી.
 ૪૬. અસાદિ નાખ્યું.
 ૪૭. નાણું ખાનખાનું.
 ૪૮. અગિયારી નિમિદિ કહા વિના દેશસરમાં જાયું.
 ૪૯-૫૨. ૪૯, પગલેનાં, દુધીઆર, ગામર-—આ ચાર સામે
 લઈ પ્રવેશ કરેલા.
 ૫૩. મનને અંજલ રાખ્યું.
 ૫૪. તેલ વગેરે ચરીરે નાખાયું.
 ૫૫. સ્વચ્છ મુખપદ્ધતિક બાહીર ન મૂક્યાં.
 ૫૬. અછવ વસ્તુ જે દાર, પીંચી, કપડાં વગેરે બધાર મુઢી
 ઓળા વિનાના થઈ દેશસરમાં દાખલ થયું.
 ૫૭. જાગવળેને જેનાંજ દાગ ન લેડયા.
 ૫૮. હિસાસાં ન રાખ્યું.
 ૫૯. મુઢત મરનકે મર્યા.
 ૬૦. પાવડી પર વસ, ઓઝાયું, પેચ વગેરે હાથ તે ન ઓડયું.
 ૬૧. ફુલના દ્વાર લોચ માગેથી ન મૂકી દેવા.
 ૬૨. હોઠ પાડવી એટલે સ્વત્ત બકવી.
 ૬૩. ગેડીકટે કમયું.

૬૪. ગ્રાહુણ (પરોણા) આદિને જીહાર કરવો.
૬૫. ભાંડ ભવૈયાની રમત કરવી.
૬૬. ટુંકારે કોઇને જોલાવવો.
૬૭. લેવા દેવા આશ્રયી ધરણું માંડવું-લાંઘણ કરવી.
૬૮. રણસંશ્રામ કરવો.
૬૯. માથાના વાળ જીદા કરવા કે માથું ખણવું.
૭૦. પલાંઠી વાળીને જોસવું.
૭૧. ચાખડીએ ચડવું.
૭૨. પગ પસારીને જોસવું.
૭૩. પીપુડી કે સીટી બળવવી (ઇશારા વિગેરે માટે.)
૭૪. પગનો મેલ કાઢવો.
૭૫. કપડાં ઝાટકવાં.
૭૬. માંકડ, જી આદિ વીણીને નાંખવાં.
૭૭. મૈથુનકીડા કરવી.
૭૮. જમણ કરવું.
૭૯. વેપાર-લેવું દેવું, વેચવું ખરીદ કરવું.
૮૦. વૈઠું કરવું.
૮૧. પથારી, ખાટલો ખંખેરવો.
૮૨. ગુદા ઇંદ્રી ઉઘાડવી કે સમારવી.
૮૩. મુઝાખાજી કરવી તથા કુકડા વગેરેનું યુદ્ધ કરાવવું.
૮૪. આમાસામાં પાણી સંઘરવું, તેથી સ્નાન કરવું અને પીવાને માટે પાણીનાં પાત્ર રાખવાં.

આ આશાતના કેટલીક દર્શન કરતાં અને કેટલીક પૂજા કરતાં વર્જવાની છે. આ ઉદ્દૃષ્ટપણે ૮૪ આશાતના જિન ભુવન-માં વર્જવી

કેટલાએક આશાતના ટાળવા જતાં પોતેજ આશાતના કરનારા બને છે. જેમકે કોઈ ગરાબર ગ્રંથમાં કામ ન કરતો હોય તો જિનમંદિરમાં તેને ગાળાગાળી અપાય છે, મારામારી થાય છે, અને કાઢથી ગમે તેમ ઘોડી જવાય છે, તો તે ખાસ ધ્યાનમાં લઈ ઉપરની આશાતના વર્જવા માટે મનન કરવાની છે.

પપ. અવિધિથી કરવું તેના કરતાં ન કરવું સાડું ?

કોઈ એમ કહે કે અવિધિએ પૂજા કરવી તે કરતાં ન કરવી તે સાડું. તો આને શિખામણરૂપે ઉત્તર આપવાનો કે તે વાક્ય કિત્સૂત્ર છે કારણકે જિનપૂજાદિ ક્રિયા ન કરવાથી આત્મા ભારે કર્મી થાય છે, અને કરવાથી લઘુ કર્મી થાય છે. માટે ધર્મક્રિયા હંમેશાં કરવી અને તેમાં પણ તે પોતાની સર્વ શક્તિથી વિધિપ્રમાણે કરવાનો યત્ન રાખવો. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે 'વિધિયોગને ધન્ય છે, નિરંતર વિધિપક્ષના આરાધકને ધન્ય છે, વિધિનું બહુમાન કરનારાને ધન્ય છે અને વિધિપક્ષને દૂષણ ન લગાડનારાને ધન્ય છે.'

આતો સર્વને અનુભવ થયો હશે કે સાંસારિક કાર્યો જેવાં કે વેપાર કરવો, લોજન કરવું, ખેતી કરવી, ઔપધ આણું, આદિ વિધિપૂર્વક ક્રિયાથી સાડું કળ આપે છે, તો આ

દેવસેવા, દેવપૂજા આપણા મહર્નિઓપ્રણીત વિધિપૂર્વક કર્યાથી
અવશ્ય ઉત્તમ ફળ આપે એમાં શું આશ્ચર્ય !

૫૬. સ્વસ્તિક એટલે આથીઓ.

આ સારીઓ નીચેના આકારમાં જિનમંદિરે સાખાથી
અથવા મોતીગાં પૂરવામાં આવે છે.

પ્રસાને શું કરવું જોઈએ ? પૂજન. તે માટે શીમાન આનંદધનજી કહે છે કે,

મુનિધિ જિજ્ઞેસુષ પાય નામને, શુભ કરતી જોમ દીને કે
અતિથયો હલ્લ જોમ ધરીને. પ્રદ હરી પૂજને કે-મુનિધિ ૦ ૧

અર્થ-અહો જાણ્યો ! તો મુનિધિ જિજ્ઞેસુષનાં ચરણ-
કમળને નમીને શુભ કરતી કરો, અતિથય હલ્લાદ, દર્શ-
ધરીને પ્રસાતમાં હરીને અન્ય સર્વ સંસારી પ્રમો કર્યા પહેલાં
જિજ્ઞેસુષરૂપ શુભ કરતી કરો.

તે પૂજનમાં સાચવવાની વિધિ જતાવે છે:-

દ્રવ્યભાવ શુનિભાવ ધરીને, દરમે દેદને જઈએ કે,
દદ તિગ પદ્મ અદિગમ સાચવતાં, એકમતા ધુરિયઈએ કે-સુ ૨.

—એ ને વળતે પૂજ કરવી તે તે વળતે પ્રથમ નિર્મલ
જડતી જ્ઞાન કરવું (અંગશુદ્ધિ કરવી. જુઓ: પૃ. ૫૧.) શુદ્ધ
પર પોદરવા-આ દ્રવ્યશુદ્ધિ કહેતાં દ્રવ્ય પવિત્રતા કરવી; આની
સાથે જાવશુદ્ધિ પણ રોગો જોઈએ. દ્રવ્ય ભાવનો પવિત્રતાથી
સાદાચરણ કરોડ રોગરાજી વિસ્તર થતાં નિસ્સિદ્ધિ પ્રમુખ
દશગ્રિહ (જુઓ: પૃ. ૫૧-૫૬.) અને પાંચ અભિગમ (જુઓ
પૃ. ૫૬.) કદા છે તે સર્વ રીત સાચવતાં દર્શકાર દેએ જિજ્ઞ-
મંદિર જઈએ; ત્યાં જઈ પ્રથમ તો માત્ર પૂજ કરવાને
વિષેજ મનની એકાગ્રતા કરવી, અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાર્યથી
સર્વ પ્રકારે મનની નિવૃત્તિ કરવી. આવી રીતે તનુગય રાઈ
પૂજરૂપ શુભ કરતી કરવી.

નોટ—ગણના આગળ અને ઉંચી જ્ઞાનના ગણના
જોઈએ. કમળીના ન ગણના જોઈએ.

નૈવેદ્ય પૂજા.

આ પૂજા કરતાં એ ભાવવાનું છે કે—‘ હે પ્રભુ ! આપ
નિર્વેદી છો અને સદા અનાદારી છો, આપની પાસે આ નૈવેદ્ય
મૂઠું છું તે એ ભાવસાથે કે હું આ સર્વ નૈવેદ્યનો ત્યાગ કરી
સદાને માટે આપના જંબુ અનાદારી પદ પ્રાપ્ત કરું ! ’

નોટ—કંદોઈ પાસેથી વેચાતી લીધેલી મીઠાઈ નૈવેદ્યમાં
વપરાવી જોઈતી નથી, તેનાં કારણમાં પહેલું એ કે તે મીઠાઈ
કંદોઈ મલીન કપડાં પહેરી બનાવે છે, અને તેમાં અપવિત્ર
સાકર, ઘી આદિ વપરાય છે; બીજું એ કે બીજાં માણસોનો
સ્પર્શસ્પર્શ થવાથી સ્પર્શસ્પર્શનો દોષ આવે છે. આથી
આશાતના થાય છે એ સ્પષ્ટ છે. મીઠાઈ ઘેર પોતે અગર સ્નાન
કરાવી સારાં લુગડાં પહેરેલ કંદોઈ પાસે શુદ્ધ રીતે શુદ્ધ
દ્રવ્યોથી કરાવવી જોઈએ, અને તેમાં બીજાઓનો સ્પર્શ ન
થાય તેમ થવું જોઈએ. તેમાં વપરાતી સાકર અને ઘી સ્વચ્છ
અને શુદ્ધ હોવાં જોઈએ. એટલે ખાસ કરીને સાકર પરદેશી
હોય છે તો તેમાં અપવિત્ર વસ્તુઓ આવે છે તે ઉઘાડી વાત
છે; તેથી તે ન વપરાતાં શુદ્ધ સ્વદેશી સાકર વપરાવી જોઈએ.
વળી આ મીઠાઈ થતી વખતે ધૂપ, અને ઘીનો દીવો રખાવાં
જોઈએ.

ફલપૂળ.

આ પૂળ કરતી વખતે એ લાવવાનું કે ‘ હે પ્રભુ ! આ ફલ આપની પાસે મૂકું છું અને તેની સાથે એ ઈચ્છું છું કે શિવરૂપી ફલ મને મળે !’

નોટ—આ સર્વ દ્રવ્યો પ્રભુપાસે મૂકી પૂળ કરવાનું કારણ એ છે કે પ્રભુ પ્રતિમા એ અંતિમ શુદ્ધ ફલ પ્રાપ્ત કરવામાં નિમિત્ત કારણ છે; આમ કરવામાં વૃત્તિઓ અને લાવના ઉચ્ચ ઉચ્ચ ચડાવવી જોઈએ એટલે આત્માપ્રત્યે અંતર્મુખહૃદિ જોઈએ. અન્ય કોઈએ એ તર્ક લાવવાનો નથી કે જોનો આ પૂળ કરે છે તેથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે જોનો ઇશ્વરને ફલદાતા માને છે; આનો ઉત્તર ઉપર અપાયેલો છે કે આત્માની ગતિ સિદ્ધ ઇશ્વરની ઉચ્ચતમ ગતિ જેવી કરવાની છે.

આ લાવપૂજા એ પ્રકારે છે. એક તો પ્રગસ્ત અને બીજી ગુહ. પહેલામાં પ્રગસ્તરાગ સુખ્યપણે હોય છે. તે પ્રગસ્તરાગ શું છે ?

પ્રગસ્ત એટલે ગુણી ઉપર રાગ. જે વિષય, મદિશ્વર ઉપર રાગ છે તે કર્મબંધ હેતુ છે; એટલે સ્વાર્થી પ્રેમ જેવા કે સીપત્યેનો, માતા આદિ પ્રત્યેનો પ્રેમ, એ રાગ, મોડ આદિને લખેને હોય, તો તે કર્મબંધરૂપ છે; પરંતુ અરિહંતાદિ પંચ પરમેષી, આગમ અને સાધર્મિક ઉપર પદાપાત વિના ગુણીપણા માટે જે રાગ તે પ્રગસ્તરાગ કાલેનો. આ રાગ-યદ્યપિ પુણ્ય-બંધનો હેતુ છે, તથાપિ છતાં આત્મગુણને સ્થિર થવાનો તથા નવા પ્રગટ કરવાનો હેતુ છે.

આનાં ઉદાહરણ નેમળો ચારિત્ર સંધિમાં આપણે નેમળો છીએ કે કેટલીક વખત રાજકુમારી આદિ કોઈને પસંદવા મંજૂર નથી ત્યારે તેનાં માતાપિતા જુદા જુદા રાજકુમારીની છળીઓ મંગાવી તે રાજકુમારીને આપે છે; અને જાને છે એવું કે તેમાંથી કોઈની છળી નેમળે તે તુરતજ તેની સાથે પસંદવાની સંમતિ આપે છે. આવીજ રીતે કોઈ રાજકુમાર આદિના સંબંધમાં જાને છે. આનું કારણ પૂર્વલવનો રહેલો. હવપ્રેમજન છે.

પૃથ્વીચંદ્ર અને ગુણચંદ્રનો પ્રેમ ઠઠ કલાવતિ અને ગંધારાવતના લવચી તે એકવીશ લવચુધી ચોટ્યો આગ્યો હતો. શ્રી નેમિનાથ પ્રત્યેનો રાગુલનો પ્રેમ લાગલાગટ પૂર્વના

નવ લવથી ચાલ્યો આવ્યો, આ સર્વ પ્રેમ જીવપ્રેમ હતો-પ્રશસ્ત હતો અને છેવટે તે પ્રશસ્ત પ્રેમ મટીને શુદ્ધ થતાં આત્મા આત્મારૂપે પ્રગટ થાય છે.

અહીં કોઈ પૂછે કે શ્રી ગૌતમસ્વામીને ત્રિભુવનદયાલ, ત્રિશલાનંદન શ્રી વીર પરમાત્મા પર રાગ હતો તે કેવલજ્ઞાનને રોધક કેમ થયો ? આનો ઉત્તર એ છે કે શ્રી ગૌતમનો પ્રશસ્ત રાગ ક્ષયોપશમ રતનત્રયીનો દીપક હતો, પણ શ્રી વીર વિદ્યમાન છતાં રાગની મંદતા થઈ નહિ, કારણ કે છતે કારણે રાગ ટળવો હુકમ છે. જેમ દશ ઘડા ધીથી ભરેલા હોય તેમાંથી ઘોડા ફૂટે છતાં બાકીના ઘડા ધીવાળા રહે પરંતુ એક પાત્રમાં ધી ભર્યું હોય અને ફૂટી જાય ત્યારે તે પાત્ર ધીવાળું કહેવાતું નથી, તેવીજ રીતે જ્યારે કારણ મટ્યું તેથી શ્રી ગૌતમની રાગની અવસ્થા અટકી. તે વખતે શ્રેણી થઈ

ની સાંભળીને જે રાગ ઉપજે છે તે પ્રશસ્તરાગ છે. જગતના
 યોને મોહરૂપી અધકારથી નિવારવા ધર્મદેશના આપવાથી
 થા તરવથી ભૂલા પડેલા જીવોને તત્ત્વના દેખાડવાથી શ્રી
 રિહંતનું જે ઉપકારીપણ થયેલું છે તે પર ઇષ્ટતા રાખવી,
 થા નિર્મલ કેવલજ્ઞાનાદિ ગુણો ઉપર રાગ રાખવો એ પ્રશ-
 ત્તરાગ છે. આ રાગથી કંઈપણ, ચિંતામણિરત્ન આદિ તુચ્છ
 હોય, કારણ કે તે આ લોકના સુખના હેતુ અને ભાવ-અશુદ્ધ-
 ના વધારનાર છે; આવો શ્રી અરિહંતનો રાગ પરંપરાએ
 આત્મસુખનો હેતુ છે.

શુદ્ધભાવપૂર્ણ એટલે આત્માનું ચેતન વીર્ય શ્રી અરિ-
 ત પરમાત્માના ક્ષાયક સિદ્ધિવાદિ ગુણોની અનુસાર પ્રવૃત્તિ
 થી એટલે ગુણરાગી થઈને ગુણ બહુમાની થવું તે. આ પછી
 સ્વરૂપમાં તન્મય થયે થકે સ્વરૂપપૂર્ણતા નીપજે, એટલે
 ક્ષમાર્ગ સાધ્ય થઈ શકે.

આત્માના જે ક્ષયોપશમભાવી દર્શન ગુણ, અને જ્ઞાનાદિ
 ગુણ પ્રભુની પ્રભુતામાં લયલીન થયા છે, એટલે જેટલી આ-
 ત્મશક્તિ પ્રગટી છે તે સર્વ, અરિહંતના ગુણને અનુયાયી કરીને
 ન્મયતારૂપ કરે તે શુદ્ધભાવપૂર્ણ છે.

આવી રીતે શુદ્ધ નિર્મલતત્ત્વી શ્રી અરિહંત દેવ સિદ્ધ
 ગવાનના રસથી તેના ગુણની ભોગી ચેતના રંગાય એટલે
 ન્ય વિકલ્પ ટાળી અનુભવભાવના સહિત પ્રભુસ્વરૂપે રસીલી
 થયે ત્યારે આત્મભાવ પ્રગટે એટલે ભવ્યજીવ પડેલાં આત્મા-

ધાય છે તે સર્વનો સમાવેશ ઉપરની આદ્યપ્રકારી, સ્તુતિ-લેટી અને ચોક્કીશ પ્રકારી પૂજામાં થઈ જાય છે.

દ્રવ્યપૂજા અને ભાવપૂજા એમ બંને કરવાનો અધિકાર દ્વાવક અને દ્વાવિકાને છે. સાધુ અને સાધ્વીને તો ભાવપૂજા કરવાનો અધિકાર છે. હવે દ્રવ્યપૂજાનો વિશેષ વિસ્તાર ન કરતાં ભાવપૂજા પર આવીએ.

ભાવપૂજામાં મુખ્ય હેતુ એ છે કે સામાન્ય પ્રભુની સ્તુતિ, તે પ્રભુના શુભો સાથે પોતાના આત્માની સંજ્ઞામાળી અને તે પ્રભુપદ મેળવવાની ભાવના કરવી.

૧૧. સ્તુતિના પ્રકાર.

પ્રભુની સ્તુતિ—સ્તવનાદિ સામાન્યપણે ચાર પ્રકારે કરવામાં આવે છે:—

૧. યાંચા—પ્રભુ પાસે મોક્ષમુખ આદિની માગણી કરવાની રચનામય સ્તુતિ કરવી તે.

૨. શુભોત્ક્રીર્તન—પ્રભુના બાહ્ય અને અભ્યંતર શુભોના વર્ણન સાથે તેમની વાણી અને અતિ-શ્રેયો આદિનું નિરૂપણ કરવું તે.

૩. સ્વનિંદા—પોતાની નિંદા પ્રભુ સમીપ કરવી તે. આનું મુખ્ય ઉદ્દેશરણ રતનાકરપત્નીશી છે.

૪. આત્મસ્વરૂપાનુભવ—પ્રભુ સન્નમુખ નિશ્ચય સ્વરૂપ-

પો જે પદ્મનાભ નામે પદ્મનાભ અર્ચન
 શુ ૧૨ મનો ભક્ત અનુભવ કરિ
 સ્વયં આ મન્વન્તરના નિર્વાણ મારે
 સુધિ પડી ને

આ રીતે સામાન્ય જ્ઞાતિ કર્તાનાં નિયમ છે.

ભાવપૂજા એક “યોગી” ને રક્ષક ને આઠ “યોગ” મુદ્દા
 પણ નોંધણી આપી છે. પ્રથમ નિર્વાણ સ્વૈચ્છિક અમુક
 નિર્ણીત સંસાદસ કર્તાનાં નિયમ (શબ પુસ્તકને આધારે) છે;
 તેનો હેતુ શું છે અને ને જેનોરીને કર્તા જોઈને તેનું દિવ્યજન
 કર્તાનાં પ્રાપ્ત કરીએ છીએ.

૬૨. ચૈત્યવંદન અને તેના પ્રકાર.

પ્રથમ ભાવપૂજા “ચૈત્યવંદન” એવા પારિભાષિક
 શબ્દથી પ્રખ્યાત છે અને તેનું બીજું નામ “દેવવંદન” પણ
 વપરાય છે. આ દેવવંદન (ચૈત્યવંદન) ત્રણ પ્રકારે કરાય છે.
 જઘન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટપણે. જઘન્યમાં એક, મધ્યમમાં
 બે અને ઉત્કૃષ્ટમાં પાંચ નમુસ્થાનું આવે; એટલે જઘન્ય ચૈત્ય-
 વંદન કે જે હાલ ઘણા ભાગે કરવામાં આવે છે તે એ કે
 ચૈત્યવંદન કરી, નમુસ્થાનું કહી, સ્તવન, ગોદી, જયવીરરાયનો
 પાઠ ભાળી, અરિહંત ચેમ્પાણના પાઠથી એક નવકારનો
 કાઉસગ કરી, એક થોય (સ્તુતિ) બોલી સમાપ્ત કરવું;
 મધ્યમ ચૈત્યવંદનમાં ચાર થોય (સ્તુતિ) થી દેવને વંદન

કરવામાં આવે છે, અને ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનમાં આઠ યોગ્યથી દેવવંદન કરાય છે.

૬૩. જઘન્ય ચૈત્યવંદનનું વિશેષ સ્વરૂપ.

અહીંઆ જઘન્ય ચૈત્યવંદન સામાન્યરીતે હોકમાં વિશેષ પ્રચલિત હોવાથી તેનું કંઈક વિશેષ સ્વરૂપ લખીશું.

ચૈત્યવંદનમાં સુખ્યત્વે કરીને નામજિન, સ્થાપનાજિન, દ્રવ્યજિન, અને ભાવજિન એ ચાર પ્રકારના જિનને નમસ્કાર કરવાનો છે. તેમાંની દરેક ક્રિયાની આદિમાં ઇરિયાવાડી પડી-કમવી જોઈએ. આ પડિકમવાની પ્રવૃત્તિ હાલમાં ત્રતધારી સીવાય બીજામાં દેખાતી નથી. તે પડિકમતાં કાઉસગને અંતે ‘લોગસ્સ’ જોલવો જોઈએ, કારણ કે તે સૂત્રથી નામજનને નમસ્કાર થાય છે. હાલમાં ચૈત્યવંદન કરનાર અમુક તીર્થંકરનું ચૈત્યવંદન બોલે તે તેથી પણ નામજિનને નમસ્કાર થઈ શકે છે. ‘નમુત્યુલ્લ’ થી ભાવજિનને નમસ્કાર થાય છે. “જે અર્ધઆ સિદ્ધા, જેઅ ભવિસંતિ લાગયે કાલે; સંપર્ધઅ વટમાણા, સબ્બે તિવિહેલુ વદામિ” આ ગાથાથી દ્રવ્યજિનને નમસ્કાર થાય છે.

૬૪. સૂત્રોના ક્રમના હેતુ સાથે સૂત્રો.

હવે ચૈત્યવંદન કરતાં બોલાતાં સૂત્રોના અનુક્રમનો હેતુ સાર્થ જણાવીએ છીએ.

નીચે જણાવેલા સર્વ ક્રિયાસુધીમાં રાખવાની છે, ‘જયવીરરાય’માં મુક્તાશુક્તિ મુદ્રા રાખવાની છે અને કાઉસંગમાં જિનમુદ્રા રાખવાની છે.

આ યોગમુદ્રા કરીને પ્રથમ દાઢીપણુ તીર્થકરની નાગજિન તરીકે સ્તુતિ કરવાને માટે ચૈત્યવંદન ગોલવું. ઉદાહરણ તરીકે ચૈત્યવંદન લખ્યો:—

શ્રીમંધર ચૈત્યવંદન.

શ્રી શ્રીમંધર જગધણી, આ ભરતે આવો
કરણાવંત કરણા કરી, અમને વંદાવો. ૧

સકલલક્ષ્મી તુમે ધણી એ, જે હોયે હવે નાથ
ભવો ભવ હું છું તારો, નહિ મેલું હવે સાથ. ૨

સકલ સંગ છંડી કરી, એ ચારિત્ર લેખશું,
પાય તુમારા સેવીને, શિવરમણી વરીશું. ૩

એ ભલજો તુજને ઘણો એ, પૂરો શ્રીમંધર દેવ,
ધંધાં થકી હું વિનવું, અવધારો મુજ સેવ. ૪

અર્થ—હું જગતના નાથ એવા શ્રી શ્રીમંધર સ્વામી !

આ ભરત દેવમાં પધારો, અને આપ કરણાવાળા હોવાથી કૃપા કરી અમને દર્શન-વંદનનો લાભ આપો. તમે કે જે સર્વ બહોળા સ્વામિ છો તે જે અમારા સ્વામિ થાય તો હું કે જે ભવોભવ તમારો છું તે તમારો સાથ-સંગત કદી છોડું તેમ નથી. પછી અમે સર્વ સંગ-આસક્તિ છોડી ચારિત્ર-દીક્ષા લખશું, અને તમારા પગ સેવીને શિવરૂપી સ્ત્રીને વરીશું એટલે

મોક્ષ પ્રાપ્ત કરીશું. આ અરજ સીમંધર દેવ ! મારી ધણી કરીને છે તે પૂરજો, અને હું અહીંથી આપને વિનવું છું કે મારી સેવા લક્ષમાં લેજો.

આ રીતે નામજનનું સ્તવન થયું, હવે સ્થાપનાજનનું સ્મરણ કરવા 'જંકિંચિ' નો પાઠ બોલવો, કારણકે અહીં જીવને ભાવના ભાવવાની તક મળે છે કે હે જીવ ! જ્યાં જ્યાં જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ છે ત્યાં ત્યાં સર્વ સ્થલે જઈને તારે તેનાં દર્શન કરવા જોઈએ; પરંતુ તેવું પુણ્ય અને તેટલી શક્તિ ન હોવાથી આ જિનગિંઓની સ્તુતિ કરતાં હૃદયમાં દરેક જિનગિંઓને સ્થાપી તે સર્વને નમસ્કાર કરવાનો છે. આ હેતુથી 'જંકિંચિ' નો નીચે પ્રમાણેનો પાઠ બોલવો.

ગાથા.*

જં કિંચિ નામ તિત્થં, સમ્મે પાયાલિ માણુસે લોણ ।

જાઈં જિણવિવાઈં, તાઈં સવ્વાઈં વંદામિ ॥

અર્થ—સ્વર્ગમાં, પાતાલમાં, મનુષ્યલોકમાં જે જિનગિંઓ છે તે સર્વ પ્રત્યે—જે કાંઈ તીર્થ છે તે પ્રત્યે હું વંદન કરું છું.

હવે ભાવજનને નમસ્કાર કરવાનું આવે છે. આનું કારણ આ પ્રમાણે છે:—જે જિનગિંઓની મુદ્રા હું નિહાળું છું તે પરમોપકારી, લોકલોકપ્રકાશી, કેવળજ્ઞાનના ધારક, ભગ્ય

* ગાથા સંસ્કૃત આર્યા પ્રમાણે ગવાય છે.

હવેનાં કલ્યાણ કરનાર, અરિહંત મહારાજ થઈ ગયા છે, તેમનાં જિંબો છે; અને તે વખતે તેમનાં સાક્ષાત્ દર્શન પામવાને હું બાંધીદીન હોવાથી શકિતમાન થયો નહિ, અથવા તેવા પ્રભુ કોઈ ભવમાં મેં નિરૂપ્યા હશે તો તે પ્રભુને પ્રભુ તરીકે ઓળખ્યા નહિ હોય; આથીજ આ દુઃખમય સંસારમાં હું હવતુ પણ પરિભ્રમણ કરતો રહ્યો છું; પરંતુ કોઈ શુભ ક્ષણોપશમયોગે અને શ્રી અરિહંત પ્રભુ પ્રત્યે ભક્તિભાવ ઉદ્ભવ્યો છે તેથી આ જિનપ્રતિમાને જિનેશ્વર સરણો માની સમોપસરણમાં બેઠેલા પ્રભુનું—કેવલી આત્માનું સ્વરૂપ તે પ્રતિમામાં રૂપાંતરી સાક્ષાત્ અરિહંતરૂપે માની હું ભાવતીર્થ કરની સ્તુતિ કરું છું. આ હેતુથી ભાવસ્તવ નામે નમુત્યુષ્ણનો પાઠ નીચે પ્રમાણે કરેલો.

નમુત્યુષ્ણ-શકેસ્તવ-ભાવસ્તવ.

નમુત્યુષ્ણં અરિહંતાણં ભગવંતાણં ॥ ૧ ॥

આદ્યગરાણં, તિત્થયરાણં, સયંસંવુદ્ધાણં ॥ ૨ ॥

પુરિસુત્તમાણં, પુરિસસીદ્ધાણં, પુરિસવરપુંડરીઆણં,

પુરીસવરગંધહત્થીણં ॥ ૩ ॥

લોગુત્તમાણં, લોગનાદાણં, લોગહિઆણં, લોગપર્દવાણં,

લોગપજ્જોઅગરાણં ॥ ૪ ॥

અભયદયાણં, ચત્તુદયાણં, મગ્ગદયાણં, સરણદયાણં,

પ્રાણપ્રાણ, અપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ

પ્રાણપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ ॥ ૧ ॥

પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણપ્રાણ ॥ ૨ ॥

પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ,

પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ ॥ ૩ ॥

પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ

પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણ

પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણ ॥ ૪ ॥

પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ, પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ
પ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણપ્રાણ

૧. અશિદ્ધંત (૧) એના વિશેષથી અર્થ આપવા અર્થમાં ગં
છે.) તેને અને ભગવંતને નમસ્કાર હો.

ભગવંત એટલે ભગવાના. ભગના છ અર્થ. સમસ્ત ઐશ્વર્ય
રૂપ, યશ, હાકમી, ધર્મ અને પ્રભુત્વ. આ છ વસ્તુ
અશિદ્ધંતમાં ઉદ્ભવ્યાં પછી છે તે આ રીતે:-દેવતા
શક્તિથી મહાપ્રાણિદ્યાર્થ દેરે છે તે સમસ્ત ઐશ્વર્ય; સ
દ્વભાવથી થયેલ અંશુહાર્ય અંગારનિદર્શનાતિશયે
જે શિદ્ધ દંદ્રતું સારમાસાર એવું રૂપ પ્રભુના અંશુહાર્ય
સાધીએ તો તે તેની પાસે અંગાર-કોલસા જેવું દ
એવું તે રૂપ; રાગ, દ્રેષ, ત્યજ પરિસદ્, ઉપસર્ગ સ
કરવારૂપ પરાક્રમથી ઉત્પન્ન થયેલો યશ; ધાતીકર્મના ન

રૂપ પરાક્રમથી પ્રાપ્ત કરેલાં સુખરૂપી સંપત્તિ તે ઉત્કૃષ્ટ લક્ષ્મી; સમ્યગ્દર્શનાદિરૂપ, અને દાન, શીલ, તપ, ભાવના મય ધર્મ; અને પરમ મીર્યથી ઉત્પન્ન થયેલ એક રાત્રિ-કથાદિક—એક રાત્રિ આદિપ્રમાણની મહાપ્રતિમા ભાષહેતુ તે પ્રયત્ન. આ છ પ્રકારનું લગ્ન જેને છે તે લગ્નવંત.

૨. સ્તવવા યોગ્યનો સામાન્ય હેતુ કહેવા માટે સામાન્ય હેતુસંપદા.

આ પ્રમાણે—શ્રી અરિહંત કેવા છે? તેના વિશેષ નામો.

આદિકર—પોતપોતાના તીર્થમાં દ્વાદશાંગીની આદિના કરનાર.

તીર્થકર—જેણે કરી સંસાર સમુદ્ર તરાય છે તે તીર્થ એટલે પ્રવચન તથા સંઘ, અથવા ગણધર, તે રૂપી તીર્થના કરનાર.

સ્વયંસંબુદ્ધ—પોતાની મેળે સમ્યક્ પ્રકારે બુદ્ધ એટલે તત્ત્વના જાણનાર.

૩. તેનો વિશેષ હેતુ કહેવા માટે વિશેષહેતુ સંપદા. આ પ્રમાણે—

પુરુષોત્તમ—પુરુષોને વિષે ધૈર્ય, ગાંભીર્યાદિ શુભે કરી ઉત્તમ.

પુરુષસિંહ—પુરુષોમાં શૌર્યાદિ શુભે કરી સિંહ.

પુરુષવર પુંડરીક—પુરુષોને વિષે પ્રધાન પુંડરીક એટલે ક્રમદ્વ સમાન.

પુરુષવર ગંધહસ્તિ—પુરુષોને વિષે પ્રધાન ગંધહસ્તિ સમાન છે.

૪. ઉપયોગહેતુ સંપદા.

લોકોત્તમ—લોકમાં ઉત્તમ.

લોકનાથ—લોકના નાથ છે. કારણ કે જ્ઞાનાદિક ગુણ ન પામ્યા હોય તેવાને તે પમાડે છે, અને પામ્યા હોય તેની રક્ષા કરે છે.

લોકહિત—લોકનું હિત કરનાર છે. કારણ કે દ્રવ્ય થકી લોકની સંપદા આપે છે, અને ભાવથકી પરલોકનાં સુખ આપે છે.

લોકપ્રદીપ—લોકમાં દીવા સમાન છે. કારણકે ભવ્યજીવોનાં સમૂહનું દેશના આદિથી મિથ્યાત્વરૂપ અંધકાર ટાળે છે.

લોકપ્રદ્યોતકર—લોકને વિષે વિશેષ ઉદ્યોત એટલે પ્રકાશ કરનાર છે; કારણ કે જેમ સૂર્ય સર્વ વસ્તુને પ્રકાશ કરે છે તેમ ભગવંત જીવ, અજીવ આદિ પદાર્થના પ્રકાશ કરનાર છે.

૫. તદ્દેતુ સંપદા.

અભયદય—અભયદાનના દેનાર છે, કારણ કે ભગવંતના દર્શનથી ભવ્ય જીવોને સંસારમાં ભમવારૂપ ભયનો નાશ થાય છે.

દય—જ્ઞાનરૂપ આંખને આપનાર છે. કારણ કે જેમ વૈદ્ય આંખના પંડોને ઓસડથી દૂર કરે છે, તેમ ભગ-

વંત લબ્યછેવેના મિથ્યાત્વરૂપે પડેલા દૂર કરી સમ્યક્ત્વરૂપ આપી દેખતા કરે છે.

માર્ગદિય—માર્ગ (મોક્ષમાર્ગ) ના આપનાર છે. જેમ ભૂલા પડેલા સુસાદરને ચાર લુગી અવળે માર્ગે લઈ લેતય છે તેને સત્પુરૂષ વસ્ત્ર, ધન આપી ખરો માર્ગ દેખાડી તેને સ્થાનકે પહોંચાડે છે તેમ ભગવંત મિથ્યાત્વ કથાયરૂપ ચારથી લુગાયેલ જનોને કુમાર્ગથી મૂકાવી જ્ઞાનાદિક સતત્રયરૂપી લક્ષ્મી આપી મોક્ષમાર્ગ દેખાડે છે.

શરણુદય—શરણુ આપનાર છે, કારણ કે જેમ દુશ્મનથી બીધેલા પુરૂષને કોઈ ઉત્તમ પુરૂષ શરણુ આપે તેમ દુર્ગતિથી બીધેલા પુરૂષને ભગવંત શરણુ આપે છે.

બોધિદય—બોધ બીજરૂપ સમ્યક્ત્વ આપનાર છે.

૨. સવિશેષઉપયોગહેતુ સંપદા.

ધર્મદય—ચારિત્રરૂપ ધર્મના દાતાર છે.

ધર્મદેશક—સર્વવિરતિ અને દેશવિરતિરૂપ ધર્મના ઉપદેશક છે.

ધર્મનાયક—ચતુર્વિધસંધના પ્રવર્તાવનાર છે તેથી ધર્મના નાયક છે.

ધર્મસારથી—ધર્મરૂપ રચના સારથી છે.

ધર્મવર—એટલે ધર્મમાં પ્રધાન અને ચાતુરંત ચક્રવર્તિ એટલે ચતુર્ગતિનો અંત લાવનાર એવું જે ધર્મચક્ર

તેના પ્રવર્તાવનાર છે; આથી મર્મનિયે પ્રધાન
રગતિનો અંત લાવનાર ગદ્યવર્તિ છે.

૭. સ્વરૂપહેતુ સંપદા.

અપ્રતિષ્ઠતવરજ્ઞાનદર્શનધર-એટલે (પર્વતાદિકે)ગેદાય
તેવાં પ્રધાન કેવલ જ્ઞાન, તથા કેવલ દર્શનના ધરના
વ્યાવૃત્તછદ્ધા-એટલે છદ્ધ કહેતાં ધનધાતીઆં કર્મ અને
કોધાદિક છ અંતરંગ વૈરી જેનાં વ્યાવૃત્ત રે
ગયાં છે તે.

૮. સ્વતુલ્ય પર ફલકારી સંપદા.

જિન-રાગદ્વેષને જીતનાર છે.

જાપક-લવ્યજીવને રાગદ્વેષથી જીતાવનાર-મૂકાવનાર

તીર્ણ-સંસાર સમુદ્રથી તરી ગયા છે.

તારક-સંસાર સમુદ્રથી તારનાર છે.

બુદ્ધ-સર્વ તત્ત્વના જાણુ છે.

ગોધક-ખીજને તત્ત્વ સમજાવવાને સમર્થ છે.

મુક્ત-આઠ કર્મરૂપ બંધનથી મુકાયેલા છે.

મોચક-આઠ કર્મરૂપ શત્રુથી મુકાવવાને સમર્થ છે.

૯. મોક્ષસિદ્ધાવસ્થા સંપદા-એટલે મોક્ષનું સ્વરૂપ દાખવ
વામાં આવ્યું છે માટે.

સર્વજ્ઞ-લોકોલોક સર્વને કેવલજ્ઞાને કરી જાણનાર છે.

અર્ચદર્શી—સમસ્ત વસ્તુઓનું સામાન્ય સ્વરૂપ કેવલ દર્શનથી હેખનાર છે.

શિવ-ઉપદ્રવ સ્થિત છે.

અસત-જેને સલાયમાન થવું નથી તેવા છે.

અરુચ-રોગ સ્થિત છે.

અનંત-અનંત જ્ઞાન દર્શન-યુગ-પીઠથી સ્થિત છે.

અદાય-જેનો દાય-નાશ નથી તે.

અન્યાઆધ-આધા-પીડા સ્થિત છે.

અપુનશયુનિ-ન્યાયી ફરી આવવું નથી તે.

ત્રિવિધગતિનામધેય સ્થાન સંગ્રામ-(ઉપરના સાત શુભે ફરી) ત્રિવિધ ગતિ એવું નામ છે જેનું એવા સ્થાનને પ્રાપ્ત કરેલ છે એવા.

જિન-સમક્ષેપને છૂતનાર જિન ભગવનને.

જિતભય-જેણે સાત ભયને છુટ્યા છે એવાને.

નમો-અગર નમોહરતુ-નમસ્કાર મારા હો.

ભાવજિનની ઉપર પ્રમાણે ક્તુતિ કર્યા પછી શુભે એવી ના ભાવવી એકેએકે કે આવા ભાવ-અસ્થિત થવાને લાયક છે એ આ સંગ્રામમાં છે તે, અને ભાવ-અસ્થિતનું કાર્ય ફરી જે મોક્ષમાં પીરજત્યા છે તે દરેક મારા જેવા રહેવું નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે; દારણકે સકલ સંપન્ન

નાયક તરીકે જાનવું, ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરવી, વાણીના
 રૂપ શુભ, અને રૂઝ અતિશય પામવા, અને અરિહંત નામ
 કર્મ જાંઘવું એ કર્મ સામાન્ય વાત નથી. મહા ઉચ્ચ શુભ
 લાગ્યનો ઉદય હોય તોજ તીર્થંકર પદવી મળે છે, માટે તે
 પદને ભોગવી સિદ્ધ પદને પામેલા, અને હવે પછી તે પદવીને
 લાયક થનારા, અને વર્તમાનકાલમાં તે પદવીને અમુખ
 થયેલા દરેક દ્રવ્યજિનેશ્વરને હું નમસ્કાર કરું છું. ભંરત ચક્ર
 વર્તિએ મરિચિ જેવાને એજ ગુદિએ નમસ્કાર કર્યો હતો,
 ત્યારે હું અજ્ઞાની છું તેમજ લાગ્યહીન છું કે આ સમયમાં
 કોઈ દેવજ્ઞાનીનો જોગ નથી, તેથી કયા કયા હવે તીર્થંકર
 થવાના છે તે હું જાણી શકું તેમ નથી; માટે સામાન્ય રીતે
 ઉક્ત હેતુપૂર્વક નીચેની ગાથાથી દરેક દ્રવ્યજિનને નમસ્કાર
 કરું છું.

ગાથા.

જેઝ અર્દ્યા સિદ્ધા, જેઝ મવિસ્સંતિ જાગળ કાલે ।

સંપદ્ધ અવટમાણા, સઘ્વે તિવિદેણ વંદામિ ॥

અર્ધ—જે જિન અતીત એટલે ભૂતકાલમાં સિદ્ધ થયા
 અને જે અનાગત એટલે ભવિષ્યકાલમાં સિદ્ધ થશે અને
 સંપ્રતિ એટલે વર્તમાનકાલ વિષે વર્તમાન છે તે સર્વ જિનોને
 પ્રિય-મન, વરન, અને ડાચાની એકાગ્રતાથી વંદન
 કરું.

વિદે.ચન—દ્રવ્ય અરિહંત જોનરહાદિ ગતિમા હોય તો પણ

માર્ગે જઈને મારા માર્ગે જાય તેમ જાણીશું. ૫ ।

મનોરથ નિર્ધાર વળી તે નિર્ધારિણ નિર્ધાર સંધર્મણ ૥

ભા. ૧. જો-વન અને મહાવિદેહ (દરેક જાણ છે એટલે પંદર રૂપ-અભિવ્યક્તિઓમાં) જે આપણે જાણીએ છે કે જેણે નિર્ધાર એટલે મન વચન કાયાને નિર્ધાર એટલે અશુભ મન, વચન, કાયારૂપ ત્રણ દંડને નિવરણ છે તેમને માટે નમસ્કાર જાઓ.

નિવેગન—મનોદંડ એટલે મનનું કુબ્ધાનમાં વર્તવું; વચનદંડ તે સાવચ વચન જોતવાં અને કાયાદંડ તે કાયાને કુબ્ધાપારમાં પ્રવર્તાવવી.

આ પછી ચૈત્રપૂર્વમાં રહેલ નમોર્દ્ધ્વસ્થિત્વાનાર્યાપાધ્યાય-સર્વસાધુમ્નયઃ । એ લઘુસૂત્ર વડે શ્રી પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કહેવો. આ કહેવાનો હેતુ એ છે કે પંચપરમેષ્ઠીને એ દરેક કાર્યના પ્રારંભમાં, મધ્યમાં અને અંતમાં મંગલરૂપ છે. આ ચૈત્ર્યવંદનના મધ્યમાં તેથી આ મંગલભૂત પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ થવું જોઈએ.

આવું મંગલ પુનઃ પુનઃ કરવા યોગ્ય છે, કરણકે, સુબુદ્ધિ અને દૃઢતા કાર્યના અંતસુધી રહેવી જાહુજ અશકેલ છે. કરણકે દરેક કાર્યમાં તેમાં ખાસ કરીને શુદ્ધ શ્રદ્ધા રહેવામાં અનેક વિધો છે. ઘણા ભવ્ય જીવોને ખરાબ સંલેગોના લેગ થવાથી શ્રદ્ધાબ્રષ્ટ થતાં આપણે નજરે જોઈએ છીએ. દુનિ

યામાં સુકિતઓ કરતાં કુસુકિતઓનું પ્રાણલય અજ્ઞાનીઓના માટે વધારે અસરકારક થઈ પડ્યું છે, તેથી ઘણા જીવો ભવ-પ્રમણની સામગ્રી મેળવી મનુષ્યભવ હારી જાય છે. આવી કુ-સુકિત કોઈપણ સંલોગમાં મારી ન થાઓ અને જે સુસુકિતથી વસ્તુસ્વરૂપ સમજી હું આ વળતે પ્રભુસ્તુતિ કરી રહ્યો છું તેવી સુસુકિત મારામાં સ્થિર રહે એ હેતુથી આ મંગલાચરણની આવશ્યકતા રહે છે.

ખીલું કારણ એ પણ છે કે અમુક સૂત્રોથી પ્રભુની સ્તુતિ કર્યા પછી આપણે જે આગળ ચાર પ્રકારની સ્તુતિ બતાવી ગયા તેનાથી ગુંથાએલા અમુક સ્તવનથી હું હવે પછી પ્રભુની જે સ્તવના કરનાર છું, તે સ્તવના શુદ્ધ ભાવરૂપે મને પવિત્રમે અને મારામાં શાંતિ વસે તેવા હેતુથી તે સ્તવના પહેલાં પ્રથમ મંગલાચરણરૂપે પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવો આવશ્યક છે. આ પાઠ યોદ્ધાપૂર્વમાંહેલો છે માટે આ સ્થલે યોદ્ધા રાણવાનું છે, કે પૂર્વ ભણવાનો અધિકાર પુરૂષોને છે પણ સ્ત્રીઓને નથી, તેથી આ પાઠ પુરૂષોને જ બોલવાનો છે અને સ્ત્રીઓએ આ પાઠને બદલે મંગલ માટે નમોઅરિહંતાણું એટલું જ અથવા પૂર્ણ નવકાર ભણવાનો છે.

હવે સ્તવન બોલવાનું આવે છે. તે સ્તવનમાં પૂર્વ કહી ગયા તે યાંચાદિ ચાર સ્તુતિરૂપે છે તેથી તે ચારે પ્રકારનાં સ્તવન અહીં ઉદાહરણરૂપે આપીશું.

યામાં સુંકિતઓ કરતાં કુચુકિતઓનું પ્રાગલ્ભ્ય અસાનીઓના માટે વધારે અસરકારક થઈ પડ્યું છે, તેથી ઘણા જીવો ભવ-પ્રભણની સામગ્રી મેળવી મનુષ્યભવ હારી નીકળે છે. આવી કુ-ભુદ્ધિ કોઈપણ સંજોગમાં મારી ન થાઓ અને જે સુખુદ્ધિથી પરતુસ્વરૂપ સમજી હું આ વળતે પ્રભુસ્તુતિ કરી રહ્યો છું તેવી સુખુદ્ધિ મારામાં નિયત રહેા એ હેતુથી આ મંગલાચરણની આવશ્યકતા રહે છે.

બીજી દારણ એ પણ છે કે અમુક સૂત્રોથી પ્રભુની સ્તુતિ કર્યા પછી આપણે જે આગળ ચાર પ્રકારની સ્તુતિ જાતાવી ગયા તેનાથી ગુંથાએલા અમુક સ્તવનથી હું હવે પછી પ્રભુની જે સ્તવના કરનાર છું, તે સ્તવના શુદ્ધ ભાવરૂપે મને પરિણમે અને મારામાં શાંતિ વસે તેવા હેતુથી તે સ્તવના પહેલાં પ્રથમ મંગલાચરણરૂપે પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવો આવશ્યક છે. આ પાઠ ચૌદપૂર્વમાંહેલો છે માટે આ સ્થલે ચાદ રાખવાનું છે, કે પૂર્વ ભણવાનો અધિકાર પુરૂષોને છે પણ સ્ત્રીઓને નથી, તેથી આ પાઠ પુરૂષોને જ જોલવાનો છે આ સ્ત્રીઓએ આ પાઠને જદલે મંગલ માટે નમોઅરિહંતા એટલું જ અથવા પૂર્ણ નવકાર ભણવાનો છે.

હવે સ્તવન જોલવાનું આવે છે. તે સ્તવનમાં પૂર્વ ગયા તે ચાંચાદિ ચાર સ્તુતિરૂપે છે તેથી તે ચાર પ્રકારનાં સ્તવન અહીં ઉદાહરણરૂપે આપીશું.

૧. યાંચ્યાપૂર્વકે સ્તવન.

(રાયજી અમે ન હિંદુવાણા કે નાજ ગરાસીયા રે લો)—એ દેશી.

જિનજી અંદ્રપ્રભુ અવધારો કે નાથ નીહાલજો રે લો.

જમણી જિરૂદ ગરીબનવાજ કે વાચા પાલજો રે લો.

હરખે હું તુમ શરણે આગ્યો કે મુજને રાખજો રે લો.

ચોરતા ચાર ચૂગલ જે ભુંડા કે તેહ હરે નાંખજો રે લો. ૧

પ્રભુજી પાંચતણી પરશંસા કે રૂડી થાપજો રે લો.

મોહન મેર કરીને દર્શન મુજને આપજો રે લો.

તારક તુમ પાલવ મેં ઝાલ્યો કે હવે મુને તારજો રે લો.

કુતરી કુમતિ થમ છે કેડે કે તેહને વારજો રે લો. ૨

સુંદરી સુમતિ સોડાગણુ સારી કે ખ્યારી છે વાણી રે લો.

તાતજી ! તે વિગુ જીવે ચોદ ભુવન ક્યું આંગણું રે લો.

લાખગણુ લાખમણા રાણી જાયો કે મુજ રાન આવજો રે લો.

અનુભવ અનોપમ અમૃત—મીઠી કે સુખડી લાવજો રે લો. ૩

હીપતી દોઢસો ધનુષ પ્રમાણુ કે પ્રભુજીની દેહડી રે લો.

દેવની દસપૂર્વ લાખમાને કે આઉણું વેલડી રે લો.

નિર્ગુણ નિરાગી પાણુ હું રાગી કે મનમાંંદ રહ્યો રે લો.

શુભ શુદ્ધ સુમતિવિજય સુપરાય કે રામે સુખ લલ્યો રે લો. ૪

—ચાવીશી વીશીસંજલ પૃ. ૧૨૫.

અર્થ—જે અંદ્રપ્રભુ જિન ભગવાન ! લક્ષમાં રાખી હે નાથ ! મારાપર નજર કરજો. આપણા ગરીબના પાલનાર અને

યમગ્ની કીર્તિ ધરાવનાર છે. તેથી આપનું વચન પાળજો. હું
 આનંદથી આપને શરણે આવ્યો છું તો શરણે રાખજો, અને
 ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એવા ચાર કપાયંદ્રી નિંદક
 અને હુદ્દ ચાર ચોરથી મને દૂર કરજો. અને હે પ્રભુશ ! પંચ
 વ્રતની પ્રશંસા મારામાં સારી રીતે સ્થાપજો. એટલે હું તેની
 પ્રશંસા કરતો થકો તેને પાલતો રહું એમ કરજો. હે મોહન !
 મહેરબાની કરીને આપનાં દર્શન મને આપજો, અને આપ
 તારનારને પાલવ એટલે છેકો આવ્યો છે તો મને તારજો.
 કુમતિદ્રી કુતરી કે જે મારી પાછળ લગ્યાં કરે છે તેને તેમ
 કરવા દેતા નહિ; અને સુમતિદ્રી સૌલોગ્યવંતી સુંદરી મને
 સારી તેમજ બહુ પ્રિય લાગે છે, છતાં તે મને મળ્યાં નથી. હે
 પિતાશ ! તેના વગરજ ચૌદ ભુવન મને લવભ્રમણથી આંગણ
 જેવા થઈ પડ્યા છે, અર્થાત્ આ મારો જીવ ચૌદ રાજલોકમાં
 રખાયો છે; માટે લક્ષ્મણરાણીના લાગેા શુભ ધરાવનારા પુત્ર !
 આપ મારા મનમાં આવજો અને તેની સાથે અનુપમ અમૃત-
 રસ જેવા મીઠા અનુભવદ્રી સુખડી-મકવાન લેતા આવજો.
 પ્રભુને દોઢસો ધનુષ્ય પ્રમાણવાળો દેહ દીપે છે-શોભે છે અને
 તે દેવનું આયુષ્ય દશ-પૂર્વ લક્ષ હંતું; આ દેવ કે જે નિર્ગુણ,
 અને રાગ વગરનો છે તે જો રાગવાળો એવો હું તેના ચિત્તમાં
 રહ્યો હોય તો રામવિજય કવિ-કહે છે કે મારા શુભ શુર એવા
 સુમતિવિજયના સારા પ્રતાપે સત્ય સુખ લહું.

એકજ મોહાદો આધાર, વિષય કાલે લલો રે
 માનવિજયજી ઉવલાય, ક્રોધે મેં સહવશો રે- ૫
 જૈનપ્રદીપ પૃ. ૧૬૪.

અર્થ—આ શ્રેયાંમનાથ ભગવાનનું સ્તવન છે. તે ભગ-
 વાનને મેઘ સાથે સરળાવ્યા છે. શ્રી શ્રેયાંસ ત્રિનેશ્વર
 ધારેલા મેઘની પેઠે અથોકવૃદ્ધાની નીચે પૂર્ણતાથી છવાઈ
 હલ છે. ભામંડલની ઝલક ઝોવી છે કે તલે વિજયી અગતી
 ય નહિ ! ત્રણ ઉંચા ગદની ચોલા દંદપ્રતુપ્ય જેવી છે.
 ધની સાથે ગર્જના જોઈએ તો દેવહુંહુલીનાં નાદ જળરો
 ને છે. અને મોરની કીડા તે ભવ્ય છવોનાં નાટક છે.
 ગલાની પંક્તિઓરૂપી આમરોની હાર થઈ રહી છે, અને
 ભગવાન દેશનારૂપી વરસાદ સરસ અમૃતના રસ જેવો
 રસાયે છે; અને તેનાથી ચાતકનું દોળું જોવા સમકિતીઓ
 યાં તુમિ પામે છે, અને સર્વ કથાયરૂપી જળરો અગ્નિ
 દાવાનલ જેવી) શાંત થાય છે; ચતુષ્પોના ચિત્તની
 તિઓરૂપી સારી ભૂમિ તરળોળ થઈ રહી છે, તેથી
 પ્રરીરના રોમાંચરૂપી અંદર કૂચ્યાં છે. સાધુઓ રૂપી
 મેહુતો ઉગ્રમાળ થઈ સન્ન થયા છે અને તે સંયમી સાધુઓ
 પુણવાન પુરૂષોના મનરૂપ જોતરને સમારે છે, અને ધીન્ત
 સાધુઓ ધ્યાન કરી સારું ધ્યાન્ય ઉગાદે છે કે જેથી જગતના
 મધા લોક છવતા રહે છે. ગણધરરૂપી પર્વતોનાં તળીયામાંથી
 મૂત્રશુચના થઈ, અને તે સૂત્ર રૂપી નદીના પ્રવાહથી પાવન

લાભીયેલો છે અને હું દેવ-માર્ગે ચાલું છું. લેશ માત્ર તને મોહ સ્પર્શ્યો વંથી, અને મને તો મોહની લગની-પ્રીતિ પ્રિય છે. વળી તું નિષ્કલંક છો ત્યારે હું તો કલંકી છું. આ પરથી તારી અને મારી રહેણી (રીતભાત-વલણ) જુદી છે. તે આશા-ઈચ્છા રહિત ભાવ એટલે નિશ્ચયપદ એવું મોક્ષપદ સાધ્યું છે, જ્યારે હું અનેક આશાથી લુબ્ધ છું. તું અચળ છે, હું ચલાયમાન છું; તું શુદ્ધ છે જ્યારે હું આચરણે ઉધો-વિપરીત છું. તારા સ્વભાવથી મારાં જે વિપરીત વર્તનો છે તે જગજહેર છે. હે પ્રભુ ! તને ભારે ખમા ! તે સઘળાં વર્તનો મોઢે કહેવાં અયોગ્ય છે. શ્રી વિમલનાથ સમક્ષ શ્રી કંતિવિજય કહે છે કે હે પ્રભુ ! જો આપ પ્રત્યે અપૂર્વ પ્રેમ સવાયો એટલે પરવસ્તુ કરતાં અધિક હોય તો આ સંસાર રૂપી વન ઉતરી જવા મોઢે કંઈપણ વિલંબ થાય તેમ નથી.

૪. આત્મસ્વરૂપાનુભવપૂર્વક સ્તવન.

શ્રી નમીશ્વર સ્વામિ જિનસ્તવન.

(હો પિયુ પખીડા) — એ દેશી.

*જગત દિવાકર શ્રી નમીશ્વર સ્વામિ જો,

તુજમુખ દીઠે નાઠી ભૂલ-અનાદિની રે લો.

જગ્યું સમ્યગ્જ્ઞાન સુધારસ ધામજો,

છાંડી દુર્જય મિથ્યા નિંદ પ્રમાદની રે લો—

૧

* એધવજી સંદેશ કહેવે સ્વામને એની લાંબી લલમાં ગવાશે.

સહજે પ્રગટ્યો નિજપરભાવ વિવેક જો,
 અંતર આતિમ ઠહર્યો સાધન સાધવે રે લો.
 સાધ્યાલંબી થઈ જ્ઞાયકતા છેક જો,
 નિજ પરણતિ નિજ ધર્મરસે ઠવે રે લો- ૨

ત્યાગી પર પરણતિ રસ રીઝજો,
 જાગી આતિમ અનુભવ ઈષ્ટતા રે લો,
 ચહેજે છૂટી આશ્રવભાવની ચાલ જો,
 જાલમ પ્રગટી સંવરશિષ્ટતા રે લો- ૩

બંધકેતૂ જે છે પાપસ્થાન જો,
 તે તુજ ભગતિ પામ્યા પુષ્ટ પ્રશસ્તતા રે લો,
 ક્ષેય ગુણે વલગો ઉપયોગ જો,
 તેહથી પામે ધ્યાતા ક્ષેય સમસ્તતા રે લો- ૪

જે અતિ દુસ્તર જલધિ સમો સંસાર જો,
 તે ગોપદસમ કીધો પ્રભુ અવલંબને રે લો- ૫

સ્વાધ્યાયાદિ પ્રભુતાને એકત્વ જો,
 ક્ષાયક ભાવે થઈ નિજ રતનથી રે લો.

પ્રત્યાહાર કરીને ધારે ધારણુ શુદ્ધ જો.
 તત્ત્વાનંદી પૂર્ણ સમાધિલયે મથી રે લો- ૬
 અવ્યાખાધ સ્વગુણની પૂરણ રીત જો

* ચોવીસી વીશીસંબદમાં આની ચાર કડીને જદેને બેજ કડી છે;
 દ્રામ બીજ બે કડી પૂરી પાડશે તો ઉપકાર થશે.

દર્શો ભોક્તાભાવે રમણપણે. મરે રે લો,
સદ્ગત અદ્વિતિય નિર્મલ જ્ઞાનાનંદ જો
દેવચંદ્ર એકેવે રેવનથી વરે રે લો.

૭

અર્થ—શ્રી નમોદયર લગવાન! આપ જો જગતમાં
ફરે પે હો, તો આપના ગુણનાં ફર્ગન કરવાથીજ મારી અ-
નાદિની ભૂલ ભાગી જાય તેમ છે. સમ્યક્જ્ઞાન અમૃતરસના
સ્થાનરૂપ છે. તે જો જાગ્યું તો પ્રમાદરૂપી દુઃખે કરી છુટાય
એવી દુર્જય અને અયથાર્થ નિદ્રા ફર થઈ સમજવી ૧

જો સ્વભાવ અને પરભાવ જો સંબંધી વિવેક સ્વાભા-
વિક પ્રકટ પામ્યો, તો અંતરાત્મા સાધન સાધવામાં સ્થિર
થયો. અને જો મારી જાયકતા (જાણવાપણ) તે કેવલ સા-
ધને અવલંબવાવાળી થઈ, તો પરપરિણતિ સ્વધર્મ—સ્વભાવના
રસમાં સ્થિત થાયજ. ૨

જો પરપરિણતિના રસ વિષેની પ્રીતિ ફર થઈ તો આત્મા-
તુભવ એજ ઇષ્ટ છે એવી વૃત્તિ સ્ફુરે છે; અને જે યોગથી કર્મોતું
આવવું થાય છે તે આશ્રવભાવની ગતિ સ્વાભાવિક રીતે નષ્ટ
થાય, તો જેનાથી કર્મો રોકી શકાય એવા સંવર ભાવની જવ
લંત ઉત્તમતા પ્રગટેજ છે. ૩

જે પાપસ્થાનો કર્મબંધના હેતુરૂપ છે તે તારી ભક્તિથી
પ્રબલ પ્રશસ્તતાને પામે છે અને જો ધ્યાન કરવા લાયક એવા
જે ગુણો તે વિષે આત્મભગવૃત્તિ થાય તો ધ્યાન ધરનાર એવો
હું તેથી સમસ્ત ધ્યેયતાને અવશ્ય પામુંજ. ૪

(વગી) સંસાર કે જે અતિશય દુઃખેકરી તરી શકાય તેવા સમુદ્રની ઉપમાને પામેલો છે તે હે પ્રભુ ! તારા અવલંબનથી મેં ગાયના પગલાં જેટલો ક્ષીયો એટલે અદ્યસંસારી હું થાઉંજ. ૫.

જો સ્વાધ્યાય આદિથી પ્રભુતામાં એકત્વ પમાય તો મારાં રત્નત્રય એટલે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન અને અનંત આરિત્ર ઉદય પામેજ. જો બાહ્યવૃત્તિને જેથી આત્મસંમુખ શુદ્ધ ધારણા હું ધાડું તો તત્ત્વમાં આનંદી, અને પૂર્ણ સમાધિની તન્મયતામાં લીન બનું. ૬

જો સ્વશુભમાં પૂર્ણ રીતે બાધા-ખીડા ન આવે તો મારો આત્મા કર્તા અને લોકતાલાયે નિઃસ્વરૂપમાંજ રમણ કહે અને જો જ્ઞાનમાં આનંદ સ્વાભાવિક, અદૃશ્ય અને નિર્મલ-વિશુદ્ધ હોય તો તે અભ્યાસથી દેવચંદ્ર એવા પ્રભુ તેમાં એકતા હું પામું. ૭.

(આ સ્તવન એટલું બધું અર્થવાહક છે કે તેનું વિવેચન કરતાં ઘણું પૃષ્ઠો ભરાય તેમ છે.)

આહીં અમુકભાગે પ્રભુસ્તુતિની સમાપ્તિ થાય છે. હવે સ્તુતિ કરનારે એવી ભાવના ભાવવી જોઈએ કે પ્રભુ ! આટલા ભવામાં પરિવ્રમણ કરતાં આપના આ શુભો ગાવાનું ભાન રાને આ ભવમાં થયું છે, તો હે ભગવન ! હવે સદા હું ભવથી ઉદ્ધેગ પામું, અને માર્ગાનુસારી આદિ શુભોથી ધૃષ્ટ દ્રલને પ.મનારો થાઉં તે માટે ઉત્તમ પુરૂષોની આવી સ્તુતિ કરવાની

સદા બુદ્ધિ થાઓ અને રહેા એવી લાવન.પૂર્વક માગણીથી પૂર્વે જાતાવેલી મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાથી 'જયવીયરાય' સૂત્ર ખોલવું. (આપણે જણાવી ગયા છીએ કે 'જયવીયરાય' પહેલાંની જે ક્રિયા જાતાવી છે ત્યાંમુઝી યોગમુદ્રા રાખવી).

જયવીયરાય-ગાથામાં.

જયવીયરાય જગગુરુ, હોડ મમં તુહ પમાવઓ મયવં ! ।

મવનિવેઓ મગ્ગા, -ણસારિઆ ઇઢ્ઢફલસિદ્ધી ॥ ૧ ॥

લોગચિરુદ્ધચાઓ, ગુરુજનપૂઆ પરત્થકરણં ચ ।

સુદ્ધગુરુજોગો તવ્વચણ-સેવણા આમવમસંઢા ॥ ૨ ॥

[વારિજ્જદ્ જદ્ધિવિ નિઆ, ણ વંધણં વીઅરાય તુહ સમણ ।

તદ્ધિવિ મમ હુજ્જ સેવા, મવે મવે તુહ્મ ચલણાણં ॥ ૩ ॥

તુલ્લસલઓ કમ્મસલઓ, સમાહિમરણં ચ વોહિલામો અ ।

સંપજ્જડ મહ્મ ગ્ગં, તુહ નાહ પનામકરણેણં ॥ ૪ ॥

સર્વમંગલમાંગલ્યે, સર્વફલ્યાણકારણં ।

પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જેનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૫ ॥]

અર્થ-હે વીતરાગ ! હે જગતના શુર ! આપ જયવંતા વર્તો ! આપના ડ.લાવથી મને હે લગવન ! લવનિર્વેદ એટલે લવથી ઉદાસીપણ, માર્ગનુઆનીપણ એટલે ક્રદાગ્રહને-ત્યાગી આપન માર્ગનું અનુસરણ, મને ઇષ્ટફલસિદ્ધિ એટલે વચ્છિત ફલ-શુદ્ધ આત્માધર્મની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાઓ. ૧

જેણે જગતની સ્થિતિ કરી એટલે યુગલીયા ધર્મનું નિવા-
ર કરી ચોસઠ તથા બહોતેર કલાઓ અને રાજનીતિ વગેરે
કોને શીખવ્યું, તેઓ શુદ્ધ ચારિત્ર—યથાખ્યાત ચારિત્ર પામી
લણ્થી લક્ષ્મીના રાજ્ય મોક્ષનગરે સીધાવ્યા એટલે સિદ્ધ-
તે પામ્યા.

પ્રાંતે અમે પ્રાર્થીએ છીએ કે:—

જિને મક્તિર્જિને મક્તિર્જિને મક્તિર્દિને દિને ।

સદા મેડસ્તુ સદા મેડસ્તુ સદા મેડસ્તુ ભવે ભવે ॥

અર્થ:—દિન પ્રતિદિન જિનપ્રત્યેની ભક્તિ, જિનની
ભક્તિ, જિનભક્તિ ભારી હો. અને તે હંમેશાં—સદા (અખ-
ણે) કાયમ રહ્યાં કરે.

પરિશિષ્ટ.

૫. ૬૧-૬૨ તેમાં નવકાર પ્રમુખ નવ સૂત્રો જે કહેલાં છે તે પૈકી નવકાર સૂત્ર, ધરિયાવહિયા સૂત્ર, લોગરસ સૂત્ર, પુખ્તરવરત્તી સૂત્ર તથા સિદ્ધાણું બુદ્ધાણું સૂત્ર માટે બુદ્ધો સામાયિક-પ્રતિક્રમણ સૂત્રનું પુસ્તક આ બધાં ઉત્કૃષ્ટ શૈલ્યવંદનમાં આવશ્યક છે.

૫. ૮૮ ' હમ્ધામિ ખમાસમાણુ ' સૂત્રનો ગુજરાતી અનુવાદ ગીતિના લગમાં આ રીતે ગાઈ શકાય:—

અહો હમાશ્રમણુશ્રી !, શક્તિ સદિત ને શરીરથી મુક્તિ:
આપને વંદન કરવા, મસ્તકથી હું નમસ્કાર કરું છું.

૫. ૬૦ ' જંકિંચિ ' એ ગાથાના સૂત્રનો પણ ગુજરાતી અનુવાદ આ પ્રમાણે છે:—

જે કંઈ તીર્થો દોગે, મનુષ્યસાહે સ્વર્ગે પાતાશે:
ત્યાંનાં જે જિનગિરિઓ, તે સારખાંને વંદન હું કરીશ.

૫. ૬૩ ' નમ્મુમુણુ ' એ શરૂઆત અતિ પ્રાચીન છે. તે એટલું બધું અર્થજાણીર અને જિહ્વા સ્વચ્છ છે કે તેના પદ મહા શુભવાન શ્રી હર્ષિમદનગિરિયે લીધા વિરતન નામની અતિ મનનીય અને આગવગામી નવેદ્ય શ્રેષ્ઠ લગ્ની છે (પ્રજા કર્મો — શ્રી વિષ્ણુ સાવજીવ) જેના પાંદડાં-પાંચને જાણનાર અનુવાદ પણ

થોગ્ય છે. આ શકસ્તવનો ગુજરાતી કવિતામાં અનુ-
વાદ નીચે આપ્યો છે.

નહિ કમની ક્યા કદાપિ વ્યર્થ જનારી—એ શબ્દમાં)

અરિહંત ને ભગવંતને, નમો નમો નમો;

આદિકર તીર્થકરને નમો નમો—

પુરુષોત્તમ પુરુષમિહ, પુરુષવરકમલ;

પુરુષવરગંધહસ્તિને, નમો નમો—

લોકોત્તમ લોકનાથ, લોકહિતકર;

લોકપ્રદીપ લોકના, પ્રદ્યોતકર નમો—

અભયદાતા અક્ષુદાતા, માર્ગદાતા તે;

શ્રેષ્ઠદાતા જોધિદાતાને નમો નમો—

ધર્મદાતા ધર્મતણી, દેશના દેનાર;

ધર્મનાયક ધર્મતણા, સારથી નમો—

ચાર ગતિ નાશ કરે, ધર્મચક્ર જે;

તે પ્રવર્તે ધર્મચક્ર-વર્તીને નમો—

ઉત્તમ ને અપ્રતિહત, જ્ઞાન-દર્શન;

તેહના જે ધારનારને, નમો નમો—

આત્માનાં આવરણો, જેણે કર્યા દૂર;

એવા વ્યાવૃત્તછદને, નમો નમો—

જિન ને છૂંતાડનાર, તરેલે તારનાર;

ખુદ ને ખીંજને, જોધનારને નમો—

પ્રાર્થના કરવી હોય તો ‘ હુકખખઓ કમખખઓ ’
 વાળી એકજ ગાથા બોલવી જોઈએ અને વિસ્તારથી
 નો કરવી હોય તો ‘ જયવીયરાય ’ આદિ ત્રણ
 ગાથાઓ બોલવી ઘટે. એવું શ્રી વાદિ વેતાલ
 શાન્તિસૂરિએ પોતાના ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય (પ્રકટ
 કર્તા-ભાવનગરની આત્માનંદ સભા) માં જણાવેલું
 છે, પરંતુ આનાથી પણ પ્રાચીન સમયમાં ક્ષત્ર બે
 ગાથાથીજ પ્રાર્થના કરવામાં આવતી હતી, કારણ કે
 શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ ચોથા પંચાગકની ગાથા ૩૨-
 ૩૪ માં ‘ જયવીયરાય અને લોગવિરૂદ્ધચાઓ ’-
 એ બે ગાથાઓથી ચૈત્યવંદનના અંતમાં પ્રાર્થના
 કરવાની પૂર્વ પરંપરા બતાવેલી છે. (જુઓ ‘ જય-
 વીયરાય ’ સૂત્ર પર ટિપ્પણી પૃ. ૩૯ પંકિત સુખ-
 લાલજી કૃત હિન્દી અનુવાદ અને ટિપ્પણી આદિ
 સહિત પંચપ્રતિક્રમણ-પ્ર૦ આગ્રાનું શ્રી આત્માનંદ
 જેન પુ. પ્ર. મંડલ) તે સૂત્રને ગૂજરાતી કવિતામાં
 આ પ્રમાણે ઉતાર્યું છે.

જય વીતરાગ ! જગગુરૂ !, ભગવન્ તારા પ્રભાવથી હોજો;
 ભવનિર્વેદ ને માર્ગા, -નુસારિતા ને ઈષ્ટફલસિદ્ધિ.
 લોક-વિરૂદ્ધનો ત્યાગ, ગુરૂજનપૂજા પરમારથકૃત્યો;
 સદ્ગુરૂ-યોગ ને તેના, વચન બલન અખંડ ભવસુધા હો.
 વીતરાગ ! તુજ શાસ્ત્રે, મંધન

તોપણ તુજ ચરણોની, ભવભવ સેવા સદા મને હોજો.
 નાથ ! તને પ્રણમ્યેથી, ક્ષય મમ દુઃખ ને કર્મોના થઈને,
 હોજો સમાધિમૃત્યુ, અને યોધિનો લાભ પ્રાપ્ત થાજો.
 સર્વ મંગલે મંગલ, સર્વ કલ્યાણ—હૈતુ જે;
 પ્રધાન સર્વ ધર્મે જે, જેન શાસનનો જય.
 પૃ. ૧૧૩ ‘અરિહંત ચૈધ્યાણું’ : સૂત્રનો ગુજરાતી ભાષાનુવાદ
 નીચે પ્રમાણે છે.

દોહરા.

અરિહંતનાં ચૈત્યને, વંદન કરણુ નિદાન,
 પૂજવા—સતકારવા, દેવાને સન્માન,
 યોધિલાભ લેવા અને, મોક્ષપ્રાપ્તિ નિમિત્ત;
 કાર્યોત્સર્ગજ હું કરું, (ધ્યાન ધરી ચૈકચિત્ત).
 વધતી શ્રદ્ધા યુક્તિથી, વિશેષ પ્રાપ્તિ સાથ,
 સ્મૃતિથી અનપ્રેક્ષાવડે, કરું કાઉસગ્ગ નાથ !

જૈનધર્મનાં ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકોની

ચુંટણીનું સૂચીપત્ર.

પ્રકાશક-મેઘજી હીરજી બુકસેલર, મુંબઈ નં. ૩

ડીપોઝીટનો નિયમ.

બેદરકારીથી અથવા તો ભુલથી વી. પી. પાટુ
ન વળે એટલા માટે એડિટરની સાથેજ ડીપોઝીટ
બે આનાની ટીપીટો અગર રૂકમ ડીપોઝીટ
મોકલી આપવાની અમે આ વિનંતિપત્ર દ્વારા
અમારા ગ્રાહકોને ભલામણ કરીએ છીએ. જેઓ
આ ડીપોઝીટના નિયમને માન આપી રૂકમ નહીં
મોકલે તેઓને માલ મોકલવામાં આવશે નહીં.

વિક્રમ સંવત ૧૯૮૦

ચેત્ર

વીર સં. ૨૪૫૦

મુજા ભાઈ કે બહેન !

આપનો બ્યારે આત્મોત્તરિનો સમય આવી
પહોંચશે. અગર આપ જાતે આપનો ઉદ્ય કરવા
નો શ્રમ લેશો ત્યારે આપની ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો
વાંચવાની ઇચ્છાઓ જાગૃત થશે. તે વખતે આપ
અમને સારાં સારાં પુસ્તકોનાં નામ દર્શાવવાનું
કહેશો ત્યારે અમે આપને આ સૂચીપત્રમાં
જણાવેલાં પુસ્તકો વાંચવાની ભલામણ કરીશું.

અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ ૨-૮-૦

આત્મપ્રબોધ ભાષાંતર ૨-૮-૦

આત્મ વલ્લભ સ્તવના-

વલી.... ૦-૮-૦

અધ્યાત્મસાર ભાષાંતર ૨-૮-૦

આગમસાર-તમામ જૈન

આગમોનો સાર આ ગ્રંથમાં

છે. ગ્રંથના કર્તા મહાન

આચાર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી

મહારાજ છે. ૦-૧૦-૦

અધ્યાત્મ તત્ત્વ લોક

પ્રકાશ.... ૪-૦-૦

અધ્યાત્મિકવાર્તામાળા ૧-૪-૦

ઉત્તમ કુમાર ચરિત્ર-

સચિત્ર ૧-૮-૦

ઉપમિતિ ભવ પ્રપંચા કથા

ભાગ ૨ જો ૩-૦-૦

ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાષાંતર ભાગ

૧ થી ૫ ક્રમત.... ૧૦-૮-૦

ઉપદેશ સમ્પત્તિકા યાને દેવ,

શુદ્ધ, અને ધર્મ તત્ત્વનું સ્વ-

રૂપ ૧-૮-૦

ઉપદેશ કલ્પવલ્લી ભાષાંતર

.... ૨-૦-૦

કુમારપાળ ચરિત્ર સચિત્ર

.... ૧-૪-૦

કુવલય માળા ભાષાંતર ૦-૧૨-૦

કાન્હડ કઠીયારો અથવા સાચી

ટેકની ગેળી કૃતેહ ૧-૦-૦

ગિરનાર માહાત્મ્ય ૧-૮-૦

ગ્રંથકમાલા ચરિત્ર ૦-૮-૦

ગ્રંથનળાળા ચરિત્ર-સચિત્ર

.... ૦-૨-૬

જૈન રામાયણ સચિત્ર

.... ૪-૦-૦

જૈન મહાભારત યાને પાંડવ

ચરિત્ર (સચિત્ર) ૬-૦-૦

જૈન ધર્મ પ્રવેશ પોથી ભા.

૧-૨-૩-૪ ૧-૪-૦

જૈન ધર્મ પ્ર. પો. ભા.

૧-૨-૩-૪ ના અર્થ ૦-૭-૦

જૈનશાળા ઉપયોગી ગરબાવળી

સચિત્ર ૦-૪-૦

જૈન માર્ગ પ્રારંભ પોથી ભા.

૧-૨.... ૦-૪-૦